

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Karistusõiguse osakond

Kadri Vaan

**ISIKULISTE JA ESEMELISTE TÕENDITE KASUTAMINE RASKETE
ISIKUVASTASTE KURITEGUDE TÕENDAMISEL
PÄRNU MAAKOHTUS 2009-2014**

Magistritöö

Juhendaja
Mag.iur. Raivo Õpik

Tallinn
2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	2
1. TÕEND JA TÕENDAMINE KRIMINAALKOHTUMENETLUSES.....	5
1.1 Tõendi mõiste	5
1.2 Tõendi liigid	13
1.2.1 Isikulised tõendid.....	14
2. TÕENDITE HINDAMINE KRIMINAALKOHTUMENETLUSES	27
2.1 Tõendite hindamise üldpõhimõtted	27
2.2 Tõendi lubatavuse hindamine	31
2.3 Tõendi usaldusväärsuse hindamine	35
3. RASKETE ISIKUVASTASTE KURITEGUDE TÕENDAMINE.....	41
3.1 Raskete isikuvastaste kuritegude tõendamise	41
3.2 Kohtutoimikute analüüs	44
KOKKUVÕTE	55
SUMMARY	59
KASUTATUD KIRJANDUS	63
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	64
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	64

SISSEJUHATUS

Eesti inimese turvatunnet mõjutab enim raskete isikuvastaste kuritegude rohkus ning see, kuidas meedia vägivalda kajastab, selgub Sisekaitseakadeemias läbiviidud uuringust.¹

Kuigi Justiitsministeeriumi kuritegude baromeetri tulemused 2014. aastal näitasid, et isikuvastaste kuritegude arv on langenud 5% ei saa heita kõrvale tõsiasi, et tegemist on kuriteo liigiga mis on suunatud inimese elu ja tervise vastu, ning seetõttu vajab erilist tähelepanu. Sellepärast on väga oluline, et kuriteo toime pannud isikute suhtes kogutakse tõendeid võimalikult efektiivselt ja tulemuslikult.

Tulenevalt KrMS §-st 61 peab kohus tõendeid hindama kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Kohus saab isiku süüdi mõista üksnes siis, kui ta on süüstavates tõendites veendunud.

Tõendamine on kriminaalkohtumenetluse olulisim osa. Kohus teeb otsuse just sellelt pinnalt, kas ja kuidas tõendite uurimise ja hindamise käigus on tõendamiseseme asjaolud kinnitust leidnud ning kohtu siseveendumus kujunenud.

Käesoleva magistritöö uurimisprobleemiks on välja selgitada millised on isikuliste ja esemeliste tõendite osakaalud raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel.

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, esemeliste ja isikuliste tõendite kasutamise tasakaal raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel kriminaalkohtumenetluses Pärnu Maakohtu Kuninga tänava kohtumajas ning uurida seda kuidas kohus on antud tõendeid hinnanud.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud uurimisülesanded:

- 1.) kuidas toimub kriminaalkohtumenetluse käigus esemeliste ja isikuliste tõendite esitamine prokuröri ja kaitsja poolt kohtule;
- 2.) kuidas on kohus esitatud tõendeid hinnanud ja kohtuotsuse tegemisel arvestanud;
- 3.) selgitada kuidas on kohus põhjendanud tõendite arvestamist/mitte arvestamist.

¹ Pors. M. Uuring: turvatunnet mõjutavad rasked kuriteod ja nende kajastus.
<http://www.postimees.ee/519460/uuring-turvatunnet-mojutavad-rasked-kuriteod-ja-nende-kajastus>. (15.02.2016)

Selleks, et saada ülevaadet, kuidas kriminaalkohtumenetluse käigus esemelisi ja isikulisi tõendeid kasutatakse, uuris töö autor läbi 2009 – 2014 aastal Pärnu maakohtu Kuninga tänava kohtumajas üldmenetluses menetletud raskete isikuvastaste kuritegude toimikud. Täpsemalt on töös uuritud KarS § 113-119, mis kätkevad endas selliseid süüteoüksuseid nagu: tapmine, mõrv, provotseeritud tapmine, lapse tapmine, surma põhjustamine ettevaatamatusest, raske tervisekahjustuse tekitamine ja raske tervisekahjustuse tekitamine ettevaatamatusest.

Tänases kiirelt arenevas maailmas kus teadus ja tehnika areneb väga kiiresti peaks põhimõtteliselt kahtlemata kasvama asitõendite ja nende uurimisele tuginevate ekspertiiside osatähtsus tõendamisel. Meie viimaste aastate tegelikkuses on tendents pigem vastupidine. Ideaalne oleks, kui mõlemad tõendiliigid oleksid tasakaalus, aga kas reaalses elus see nii ka on? See ongi põhiküsimus, millele antud magistr töö autor soovib vastust saada.

Antud magistr töö teema aktuaalsus seisneb selles, et tõendid, tõendite hindamine, kohtuotsuste põhistas on olulisemad menetlusõiguslikud probleemid millega praktikas tegeleda tuleb, seda näitab ilmekalt Riigikohtu 2014 aasta aruanne.

Töö kirjutamiseks on kasutatud teoreetilisi materjale koos kohtupraktika empiirilise analüüsiga. Töö põhineb suure osas kohtupraktikal, kuna just kohtupraktika käigus selguvad tõendite kasutamise, uurimise ja hindamisega seonduvad probleemid ning nende lahendamisele antavad hinnangud.

Tõendite uurimist ja kasutamist puudutavaid küsimusi on eesti keelses erialakirjanduses võrdlemisi vähe käsitletud. Tõendite uurimisel tuginen põhiliselt kohtutoimikutes sisalduvatele dokumentidele nagu süüdistusakt, kohtuistung protokollid ja põhistasud kohtuotsused.

Antud magistr töö jaguneb kolmeks peatükiks, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks.

Esimene peatükk käsitleb tõendi mõistet ja tõendi liike. Pikemalt leiab käsitlust isikulise ja esemelise tõendi olemuse kirjeldust.

Teises peatükis käsitleb autor tõendite hindamist kriminaalkohtumenetluses. Teine peatükk jaguneb neljaks alapeatükiks kus leiab käsitlust tõendite hindamise üldpõhimõtted, tõendite lubatavuse, tõendite usaldusvääruse ja kaalukuse hindamine. Teise peatüki tähtsus antud magistr töö teema kontekstis on möödapääsmatu, antud peatükk selgitab kuidas toimub tõendite hindamine ja milliseid nõudeid kohus tõendite hindamisel arvestama peab.

Kolmandas peatükis esimeses osas kirjeldab töö autor raskete isikuvastaste kuritegude tõendamiseseme spetsiifika ja annab ülevaate kohtutoimikute analüüsi tulemustest. Teine

alapeatükk selgitab lühidalt, kuidas on lähenetud antud teema uurimisse, milline on antud magistr töö valim ja metoodika. Kolmandas alapeatükis on toodud kohtutoimikute analüüsi tulemused. Neljandas alapeatükis on toodud töö autori järeldused ja ettepanekud.

(isikuvastased süüteod, tõendamine, eeluurimine, karistusõigus)

1.TÕEND JA TÕENDAMINE KRIMINAALKOHTUMENETLUSES

1.1 Tõendi mõiste

Tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamine saab kriminaalmenetluses toimuda üksnes spetsiifiliste vahendite abil, mida nimetatakse tõendeiks.²

Tõendi mõiste tuleb Kriminaalmenetluseadustiku § 63 lg 1 mis ütleb, et tõend on kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoiming, kohtuistung ja jälitustoiming protokoll või muu dokument ning foto või film või muu teabetalletus.³

Siin kohal tuleb selgitada asjaolu, et KrMS § 63 sõnastamisel on pärast pikki diskussioone mindud seda teed, et pole enam peetud vajalikuks seaduses tekstis eristada tõendi sisu ja vormi(nii nagu seda tehti KrMK § 48 lg-tes 1 ja 2). Seega võib öelda, et § 63 ls-s 1 loetletakse üksnes kriminaalmenetluses lubatavad tõendivormid. Ilmselt on seadusandja lugenud enesestmõistetavaks, et antud kriminaalasjas on tegelikult tõenditega tegemist siis, kui mingis lubatavas tõendivormis esinev teave käib kõnealuse kuriteo kohta.⁴

Mõned autorid arvavad, et kriminaalmenetlusliku tõendi mõiste erineb tõendi mõistest loogikas:

„Tõend – see on igasuguse süüdimõistmise põhjendamise loogiline operatsioon teiste tõeste ja sellega seotud otsustustega“.

Tõendamine koosneb kolmest elemendist:

- teesidest (otsustus, mille tõesust põhjendatakse argumenteerimise protsessis);
- argumentidest (tõendi argumentidest või põhjenditest – need on algteoreetilised või – faktilised seisukohad, mille abil põhjendatakse teesi);
- demonstratsioonist (see on loogiline seos argumendi ja teesi vahel).

² Eerik Kergandberg, Meris Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006, lk 167.

³ Kriminaalmenetluse seadustik. RT I, 14.03.2011, 35

⁴ Eerik Kergandberg, Tanel Järvet, Tristan Ploom, Olavi Jaggo. Kriminaalmenetlus. Sisekaitseakadeemia 2004. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://riksweb.sisekaitse.ee/index.asp?action=102&tid=19002> 02.04.2015.

Loomulikult, loogilises mõttes kasutatakse tõendeid laialdaselt kriminaalmenetluses, eriti menetluslike otsustuste (määruste, otsuste) tegemisel. Faktid on sündmused, tegelikkuse ilmingud, mida ei või „asjaga ühendada“. Seetõttu opereerivad uurija, prokurör ja kohtunik kriminaalasja tõendamisel andmetega nendest sündmustest ja tegelikust reaalsusest, mis on fikseeritud ülekuulatud isikute ütlustes ja muudes tõendiallikes.⁵

Isegi uurija või kohtunike poolt faktide ja asjaolude vahetul käsitamisel uurimis- ja kohtulike toimingute (vaatlus, läbivaatus jne.) tegemisel menetluse käigus, kasutavad nad lõppkokkuvõttes neid kriminaalmenetluse tõenditena, mitte nende faktidena, vaid andmetena nende kohta, mis on fikseeritud seadusega kehtestatud korras protokollides uurimistoimingute kohta ja kohtuistungis protokollides.⁶

Töö autor on seisukohal, et tegelikult on tõendi mõiste loogikas ja tõendi mõiste kriminaalmenetluses siiski pigem sarnased kui erinevad.

Mõistmaks, mis on kriminaalmenetluses kohtueelse menetleja, ennekõike aga kohtu jaoks tõendiks, tuleb vaatluse alla võtta tõendi sisule ning vormile esitatavad nõuded. Ent mitte ainult need nõuded, vaid samuti tõendite kogumise tingimustele esitatavad nõuded. Tõendite kogumise seadusekohaste tingimuste järgimine on oluline just nende tõendite puhul, mida kasutatakse tõendamiseks KrMS § 63 lg 2 tähenduses, sest neile tõenditele ei ole erinevalt sama paragrahvi lõikes 1 loetletud tõenditest, kehtestatud konkreetseid vorminõudeid.⁷

Tõendite olemus ja tunnused avanevadki meile läbi tõenditele kehtestatud nõuete. Need nõuded on suuremas osas grupeeritud iga tõendiliigi kogumist reeglistavatesse KrMS sätetesse (KrMS 3. ptk), osalt aga leidub neid terve KrMS ulatuses erinevate peatükkide lõikes nii üldsätetes kui ka mujal. Tõendamisele, s.h. tõenditele esitatavad nõuded ei tulene vaid KrMS-st, vaid ka teistest kriminaalmenetlusõiguse allikatest – Eesti Vabariigi põhiseadusest, rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetest ja normidest, muudest asjakohastest õigusaktidest ja Riigikohtu lahenditest küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes eelnimetatud allikates.⁸

⁵ Erica Kaldre. Magistritöö: Tõendite uurimise tähendus Euroopa riikide kriminaalmenetlusõiguses. Tallinn 2013. lk 11.

⁶ Erica Kaldre (viide 5), lk 11.

⁷ Urmas Krüger. Kriminaalmenetlus: tõendamine kohtueelses menetluses. Sisekaitseakadeemia 2007 lk. 21 Arvutivõrgus kättesaadav: <http://dSPACE.utlib.ee/dSPACE/handle/10062/16008>

⁸ Urmas Krüger (viide 7) lk. 22.

Tõenditele seatud nõuded võib olemuslikult liigitada kolme põhigruppi: tõendi sisule esitatavad nõuded, tõendi vormile esitatavad nõuded ja tõendite kogumise tingimustele esitatavad nõuded.

Ainult siis, kui kõik nimetatud nõuded on järgimist leidnud, saab menetleja poolt kogutud teavet nimetada tõendiks.

Tõend peab sisaldama tõendusteavet, s.o kriminaalmenetluses olulisi asjaolusid tuvastavat teavet. Tõendi sisuks ongi teave, mis käsitleb kriminaalmenetluse seisukohast olulisi asjaolusid. Asjaolusid mis viitavad, kas konkreetne tegu on pandud toime selle konkreetse inimese poolt või mitte.

Tõendi sisuks olevad andmed annavad teadmised, mis on vajalikud kriminaalasjas õigete otsuste tegemiseks. Antud andmete sünteesil kujuneb kohtul arvamus ja lõpuks otsus, kas kuritegu on tõendamist leidnud või mitte.

Tõendi sisuks peab olema asjalik ja asjasse puutuv informatsioon – andmed, mis annavad osaliseltki vastuseid lahendatavatele küsimustele, kõnelevad kuriteo jälgedest või vähemasti viitavad konkreetsetele allikatele (inimestele, objektidele) kellelt või kust vajalikku informatsiooni leida võib, või siis kajastavad kuriteosündmustikuga põhjendatult seostatavate sündmuste, kohtade, objektide, esemete, või isikute väljanägemise või käitumise kirjeldust.⁹

Tõendi asjakohaseks (kuuluvaks) hindamine tähendab veendumust, et see tõend kajastab (peegeldab) kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteo sellist olulist aspekti, mis võimaldab seda kasutada tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tuvastamisel.¹⁰

Tõendi sisu adekvaatsuse üheks tagamisvahendiks on näiteks menetlejale esitatav kohustuslik nõue tutvustada menetlustoimingu protokollis menetlustoimingu osalenud isikule tulenevalt KrMS § 152.

Selleks, et kõik olulised andmed oleksid võrdselt käsitletavad tõendusteabena, valatakse nad kindlate seaduslike reeglite järgi ühtsesse vormi, n-ö tõendi vormi mis sisuliselt tähendab informatsiooni protokollitust või muul viisil mingil infokandjal vaadeldavust. Reegleid, mille alusel tõendite vormi valamine (vormistamine), ehk materialiseerimine aset leiab, nimetatakse tõendi vormile esitatavateks nõueteks. Kuna kogutavad andmed on oma iseloomult ja saadavuse viisilt erinevat liiki, siis tuleb iga andmete liigi puhul lisaks üldiste tõendi vormile

⁹ Urmas Krüger(viide 7), lk. 23.

¹⁰ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, lk 205.

esitatavate nõuete täitmisele järgida veel ka konkreetset liiki tõendi kogumisele kehtestatud nõudeid.¹¹

Tõendi vormile esitatavad üldnõuded on sätestatud Kriminaalmenetluse seadustiku 5. peatükis §-des 144, 146-152. Lisana neile sätetele tuleb iga tõendiliigi vormi jaoks eraldi järgida vastava tõendi saamist ja jäädvustamist reguleerivaid sätteid.

Mõnede tõendite kogumisel kuulub tõendi vorminõuete järgitukssaamise juurde veel selle toiminguga läbiviimist lubava alusdokumendi olemasolu. Nii peab läbiotsimise dokumentaalse kajastamise puhul olema olemas läbiotsimise aluseks olnud ja selle toiminguga läbiviimist lubanud läbiotsimise määrus, samuti peab jälitustoimingu läbiviimist ja saadud andmeid kajastava jälitusprotokolli tõendiks arvamiseks olemas olema toimingule ajaliselt eelnenud kohtu poolt antud jälitustoimingu luba.¹²

Mõningad tõendi vormile esitatavad nõuded on seadusetekstis hajutatud ning vajavad nende olemasolu mõistmiseks erinevate seadusesätete omavahelise seotuse tundmaõppimist. Ei ole eraldi regulatsiooni kannatanu ütluste, kui tõendi saamise kohta, küll aga ütleb § 37 lg 3, et kannatanule kohaldatakse tunnistaja kohta sätestatud, mis tähendab kannatanu ülekuulamist tunnistaja ülekuulamise reeglistiku kohaselt. Kuna kannatanul on tunnistajast erinevad õigused, siis erineb kannatanu ülekuulamise protokollis sissejuhatav osa tunnistaja ülekuulamise protokollis sissejuhatavast osast.

Kohati on seadusandja jätnud tõendi vormile esitatavate nõuete küsimuse lahtiseks. Nii jääb KrMS-s täiesti lahtiseks § 63 lg 2 pakutavate võimalike tõendite vormi küsimus. Seadusandja on selle sättega hästi tabanud eluilmingute mitmekesisust ja inimese suutmatust näha ette kõiki võimalikke elus tekkida võivaid olukordi. Seetõttu oleks väär jätta seadusliku regulatsiooni jäikuse pärast kasutamata andmed, mis vastavad igati tõendi sisule esitatavatele nõuetele, kuid saavad menetlejale teatavaks seaduses ettenähtust erinevatel asjaoludel.¹³

Ameerika Ühendriikide kriminaalmenetluses on näiteks tõendamisstandard määratletud kui "väljaspool mõistlikku kahtlust", mis tähendab, et tõendid peavad olema nii tugevad, et ei ole põhjendatud kahtlust, et süüdistatav pani toime talle etteheidetava süüteo.¹⁴ Tõendite tugevuse üheks väga oluliseks aspektiks on kindlasti see, et tõend vastab Kriminaalmenetluse seadustikus toodud tingimustele.

¹¹ Urmas Krüger (viide 7), lk.27.

¹² Urmas Krüger (viide 7), lk.27.

¹³ Urmas Krüger (viide 7), lk.27.

¹⁴ Criminal cases. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.uscourts.gov/FederalCourts/UnderstandingtheFederalCourts/HowCourtsWork/CriminalCases.aspx> (12.04.2015).

Enamusele tõenditele omaste tunnuste seisukohalt on selge, et ebastandardselt kogutavad andmed on kõige kiiremini ja selgemini tajutavaks tehtavad nende kirjaliku vormistuse läbi.¹⁵ Kindlasti peaks nende andmete vormistuses nähtuma: millistel asjaoludel leidis aset andmete menetlejale edastamine, kes andmed edastas ja mis on andmete sisuks. Samuti andmete või andmekandja liik ja iseloom.¹⁶

Üheks olulisemaks tõendi vormile esitatavatest nõuetest lisaks eelnevatele on kaitseõiguse realiseerumine toimingute läbiviimisel ja selle kajastatus uurimistoimingu protokollis. Praktikas tekib olukordi kus kahtlustatav ei soovi enda kaitseõigust realiseerida. Sellises olukorras peab kahtlustatav enne toimingu põhiosa juurde asumist omakäeliselt kirjutama, et ta ei soovi kaitsja osavõttu uurimis toimingust. Kaitsja osavõtt on kohustuslik kui esinevad KrMS § 45 lg 2 loetletud asjaolud. Kui aga kahtlustatav soovib kaitsja osavõttu, tõendab kaitseõiguse tagamist, tõendi vormil olev advokaadi allkiri.

Olemuselt sarnane kaitseõiguse tagamise nõudega on tõlgi tagamise nõue, kui kahtlustatava näol on tegemist isikuga kes ei valda eesti keelt. Tõlk tuleb sellisel juhul kaasata menetlustoimingusse igal juhtumil.

Tõendi vormile esitatavad nõuded on tegelikkuses segu saadud informatsiooni tajutavaks tegemise viisist, tõendi kogumisele esitatavate tingimuste täitmisest ning tõendi kogumisel kasutatavatest eeluurimise taktikalistest võtetest.¹⁷

Viimase nõudena on tõenditele kehtestatud ka tõendite kogumise üldtingimused ehk sisuliselt tähendab see teadmist nendest meetoditest, viisidest, mida menetleja informatsiooni saamiseks kasutas.

Just andmete teadasaamise ilmsiks toomise viisi usaldusväärsus eelkõige meetodite inimlikkus ja seaduslikkus on see, mis sillutab lõplikult tee andmete üldtunnustatuks saamisele, sest andmete kogumise meetodite vastuvõetavus mõjutab ka andmete vastuvõetavust.¹⁸

Tõendite kogumise tingimused on kehtestatud selleks, et nende järgimise kaudu luua tõendite hindajates ehk kohtul kindlustunnet tõendi sisuks oleva informatsiooni siiruse ja tõendi vormistuse objektiivsuse osas.¹⁹

¹⁵ Urmas Krüger (viide 7), lk 27.

¹⁶ Urmas Krüger (viide 7), lk.29.

¹⁷ Urmas Krüger (viide 7), lk 28

¹⁸ Urmas Krüger (viide 7), lk 28

¹⁹ Urmas Krüger (viide 7), lk 29

Tõendite kogumise üldtingimused on kajastatud KrMS § 9 lg 3 ja § 64 lg 1:

KrMS § 9 lg 3 sätestab, et uurimisasutus, prokuratuur ja kohus peavad menetlusosalist kohtlema tema au teotamata ja tema inimväärikust alandamata. Kedagi ei tohi piinata ega muul viisil julmalt või ebainimlikult kohelda.

Piinamise, julma kohtlemise ja väärikust alandava käitumise keeld on sätestatud ka Eesti Põhiseaduse §-s 18 lg-s 1. Samuti on piinamise keeld fundamentaalse õigusena kehtestatud ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioonis.

KrMS § 64 lg 1 sätestab, et “Tõendeid kogutakse viisil, mis ei riiva kogumises osaleja au ja väärikust, ei ohusta tema elu või tervist ega tekita põhjendamatult varalist kahju. Keelatud on tõendeid koguda isikut piinates või tema kallal muul viisil vägivalda kasutades või isiku mäluvõimet mõjutavaid vahendeid ja inimväärikust alandavaid viise kasutades.”

Ülekuulaja eksimine esitletud nõuete ja põhimõtete vastu kujutab endast otseselt õigusvastast käitumist, seades samas küsimärgi alla ülekuulamise seaduslikkuse, ütluste tõeväärtuse, ütluste kui tõendite kasutamisele võtmise lubatavuse.²⁰

Ilmselt tänapäeval demokraatlikus õigusriigis ehtsat väsitamist või piinamist tõendi kogumisel üldlevinult ei rakendata, kuid nii Eesti Vabariigis kui ka Saksamaal erinevate kriminaalmenetluse toimetamise vältel on tulnud ette olukordi, kus ülekuulamine on väldanud enam kui 10 tundi või ülekuulamist on läbi viidud öisel ajal. Sellistel juhtudel võib tulla kõne alla, et tegemist on lubamatu meetodiga.²¹

Esiteks võivad rikkumised läbi isikus hirmutunde tekitamise mõjutada määravalt isiku tahteomadusi – ta tunnistab seda, mida ei tahtnud tunnistada, kusjuures ta on valmis tunnistama ka valet, et vabaneda hirmu tekitavast survest. Nii võib isik tõesti hakata rääkima tõtt, mida ta kavatses varjata, aga samas võib ta ka võtta enda peale või valetada teise isiku peale midagi sellist, mida ta ise tegelikult, ega teine inimene tegelikult pole teinud. Isiku taht murdvate rikkumiste sisuks on tavaliselt ülekuulatava suhtes vägivalla kasutamine või tema ähvardamine vägivalla kasutamise võimalikkusega.²²

Rikkumiste sisuks võivad olla aga ka tulevikku suunatud, isiku igapäevaelu normaalset kulgemist ja lähisuhteid ohustada lubavad ähvardused, samuti kompromiteerimisähvardused,

²⁰ Urmas Krüger. Ülekuulamine kohtueelses menetluses: õiguslikud aspektid. Sisekaitse akadeemia. 2008 lk. 38
Arvutivõrgus kättesaadav: <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/17335>

²¹ E. Kergandberg ja P. Pikamäe.(viide 8), lk 223.

²² Urmas Krüger (viide 20) lk. 38

ähvardused levitada isiku seltskondlikku positsiooni mõjutada võivad laimu jne. Need rikkumised seavad tõendi tõeväärtuse ja menetleja objektiivsuse ning tema kavatsuste aususe ühemõtteliselt kahtluse alla.²³

Teiseks võivad rikkumised jätta küll isiku tahtemadused moonutamata, kuid nad põhjustavad isikule psüühilisi, füüsiliselt tajutavaid ebamugavuselamusi: tekitavad temas häbitunnet, alaväärsustunnet, ängi, madaldavad isiku eneseväärikust, kutsuvad esile isiku enda või talle lähedaste inimeste ohustatuse tunde, üldahistava ja samas seletamatu ärevushirmu. Need rikkumised ei pruugi küll kõigutada otsustavalt tõendi tõeväärtust, küll aga seavad kahtluse alla menetleja inimliku ja professionaalse kvaliteedi.²⁴

Eelnevalt sai käsitletud isikuliste tõendite kogumise tingimusi. Tingimusi mis puudutavad aga asitõendite kogumist ei ole otseselt tõendite kogumise üldtingimustes ära toodud. Osalt on need tingimused kajastust leidnud konkreetset tõendiliiki käsitlevates seadusesätetes. Enamik tõendite kogumisele seatavatest tingimustest tuleneb aga hoopis kriminalistika ja kohtuekspertiisi valdkonnas väljatöötatud ja praktikas põhjendust leidnud soovitustest ja nõuetest.²⁵

Mitmed tõendite kogumisele seatavad tingimused on seadusandja kombineerinud erinevate menetlustoimingute läbiviimist ja protokollimist reguleerivatesse sätetes. Näiteks võib siinkohal tuua uurimistoiminguna äratundmiseks esitamise, mille puhul sätestab kriminaalmenetlusseadustik, et objekt esitatakse ära tundmiseks koos vähemalt kahe sellega sarnase objektiga. Selle nõude täitmine tagab tõendi sisu usaldusväärsuse.

Omaette grupi tõendite kogumisele esitatavate tingimuste poolest moodustavad jälitustoimingud. Jälitustoimingutega tõendite kogumise tingimused on kajastatud KrMS §§ 110-120.

KrMS 110 lg 1 sätestab, et kriminaalmenetluses on lubatud tõendeid koguda jälitustoimingutega, kui tõendite kogumine muude menetlustoimingutega on välistatud või oluliselt raskendatud ning kriminaalmenetluse esemeks on esimese astme kuritegu või tahtlikult toimepandud teise astme kuritegu, mille eest on ette nähtud karistusena vähemalt kuni kolm aastat vangistust.

Jälitustegevuse seaduse § 5 lg 5 sätestab, et jälitustoimingud on lubatud üksnes siis, kui taotletavat eesmärki ei ole võimalik saavutada isiku põhiõigusi vähem riivaval viisil.

²³ Urmas Krüger (viide 20) lk. 39

²⁴ Urmas Krüger (viide 20) lk. 40

²⁵ Urmas Krüger (viide 7), lk. 38.

Kõige olulisem põhimõte jälitustoimingu abil saadud tõendi lubamatuse hindamisel on KrMS § 126¹ lg-st 4 tulenev printsiip, et jälitustegevusega saadud teave on tõend, kui jälitustoimingu loa taotlemisel ja andmisel ning jälitustoimingu tegemisel on järgitud seaduse nõudeid.

Põhjus miks jälitustegevuse tulemusena kogutud tõendid ja jälitustegevus kui toimingute kogum ise on erilisi seaduse jäikuse ja rangusega piiritletud, tuleneb fundamentaalsest põhiõigusest perekonna- ja eraelu puutumatusel ja privaatsusel mida jälitustegevus paratamatult riivab.

Kuigi sellist nõuet kuskil otseselt sätestatud pole on ääretult oluline ka tõendi kujunemise jälgitavus, kuna see omab olulist tähtsust tõendite kogumise läbinähtavuse seisukohast. Tõendi kujunemise jälgitavuse nõue kujutab endast seda, et kriminaalasja materjalidest oleks väljaloetav hilisemalt kujunenud tõendi seotus ajaliselt varem saadud tõendiga ning viimase osas on arusaadav, millisele veel varasemale tõendile toetudes jõuti selle tõendini või siis nähtuks, millise tegevuse kaudu jõudis menetleja informatsioonini, millest tõend vormiti.²⁶ Eriti hea on olukord, kui saab dokumentaalselt näidata, millistest asjaoludest tingitult menetleja jõudis informatsioonini, millest ta vormis algse tõendi. Seega peaks kõigi tõendite vahele saama tõmmata mõtteliselt nii aja- kui loogikaniidid.

Hilisemale tõendite hindajale peab olema mõistetav, mis ajendas menetlejat üht või teist toimingut läbi viima, milliste tõendite alusel ta tuletas konkreetse toimingu läbiviimise vajaduse.²⁷ Samuti peab olema teatud toimingute korral nähtav, mis oli toimingu läbiviimise seaduslikuks aluseks.²⁸

Määratlemaks informatsiooni tõendiks, loetakse üldjuhul piisavaks tõendi sisule esitavate nõuete ja tõendi vormile esitatavate nõuete järgitust. Selgitamaks aga, kas tõend on menetlusotsuste tegemiseks, õigusemõistmiseks ka vaieldamatult usaldusväärne, on vaja vaagida tõendite kogumise eluliste asjaolude vastavust tõendite kogumise seadusekohastele tingimustele.²⁹

²⁶ Urmas Krüger (viide 7), lk.36.

²⁷ Urmas Krüger (viide 7), lk. 36

²⁸ Urmas Krüger (viide 7), lk. 36

²⁹ Urmas Krüger (viide 7), lk. 41

1.2 Tõendi liigid

Lähtudes tõendi allikast jagatakse tõendid kaheks: isikulisteks ja esemelisteks tõenditeks. Isikulised tõendid on ütlused. Esemelised tõendid on asitõendid, dokumendid, protokollid, foto, film või muu teabesalvestus. Eksperti arvamuse puhul on kaksikallikas nii uurimismaterjal kui ka ekspert isikuna koos oma teadmiste ja kogemustega. Seetõttu ei mahu eksperti arvamus konkreetselt kummagi alla.

Sõltuvalt sellest, kas tõend kujunes kuriteo asjaolude vahetu või vahendatud peegelduse tulemina jagatakse tõendid algseteks ja tuletatud tõenditeks.³⁰

Algseks tõendiks on näiteks kuritegu vahetult pealt näinud isiku ütlus tunnistajana, sündmuskohalt leitud sõrmejälg, altkäemaksuna üle antud rahasumma kui asitõend, jälitustegevuse tulemina saadud altkäemaksu üleandmist kajastav teabesalvestus.

Tuletatud tõend on näiteks kuritegu pealt näinud naise abikaasa ütlused selle kohta, mida naine talle kuriteost rääkida, sündmuskohalt leitud jalatsijäljest valmistatud kipsjäljend. Ka selle liigituse puhul on eksperti arvamus teistest tõenditest erinev kuna ts võib olla nii algne kui ka tuletatud tõend. Kriminialistika soovitab menetlejal niipalju kui on võimalik tõendite kogumisel eelistada algseid tõendeid. Ka KrMS § 68 lg-s 5 sätestab, et „tuletatud tunnistaja“ jutt saab tõendina kasutatav olla vaid siis, kui „vahetut tunnistajat“ ei saa üle kuulata.

Tõendeid saab liigitada ka otsesteks ja kaudseteks, sõltuvalt sellest, kas tõend annab meile teavet otseselt kuriteo koosseisu mingi elemendi kohta või võimaldab tuvastada nn „vahepealseid fakte“ teel kuriteo koosseisuni. Otseste ja kaudsete tõendite puhul ei saa rääkida ühtede eelistatusest teistele. Kaudsete tõendite puhul on tõendamise mehhanism keerulisem ja aeganõudvam.³¹

Lisaks eelnevatele tõendi liikidele vajab kindlasti märkimist ka alibi ja rõõn kui tõendite eriliigid. Alibi puhul on tegemist mistahes tõendiga, millega saab tuvastada, et kahtlustatav viibis kuriteo toimepanemise ajal kuriteo toimepanemise kohaga võrreldes erinevas kohas.

Rõõna puhul on tegemist kahtlustatava, süüdistatava või kohtualuse ütlusega, mille sisuks on teise isiku alusetu süüstamine kuriteo toimepanemises ehk siis oma süü veeretamine teise kaela.

³⁰ E.Kergandberg, T.Järvet, T.Ploom, O.Jaago.(viide 4) lk. 21

³¹ E.Kergandberg, T.Järvet, T.Ploom, O.Jaago (viide 4), lk. 21

Antud magistritöö teemat silmas pidades analüüsib autor põhjalikumalt eeltoodud tõendi liikidest esemelisi ja isikulisi tõendeid.

1.2.1 Isikulised tõendid

Kriminaalmenetluse seadustiku § 63 lg 1 kohaselt on tõenditeks muu hulgas kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja ja asjatundja ütlus või eksperdi ütlus ekspertiisiakti selgitamisel. Ütlused kriminaalmenetluses ongi isikulisteks tõenditeks.

KrMS sätetest tulenevalt ei saa iseenda ning ka oma lähedaste vastu kedagi sundida ütlusi andma, kuna selleks puudub ülekuulataval kohustus. Muude asjaolude puhul on tunnistaja kohustatud tõeseid ütluseid andma. Seega on valeütluste andmine kuritegu, mis on sätestatud KarS §-is 320.

Ütlused on üheks oluliseks tõendiliigiks, mis saadakse teatud menetlustoimingute käigus. Menetleja saab toimunu kohta infot põhiliselt inimestelt, kes on uuritava teo toime pannud, seda tajunud, selles kannatada saanud või kelle käsutuses on muid sündmuse kohta käivaid andmeid.

Kehtiv kriminaalmenetluse seadustik ütluste definitsiooni ei anna, kuid loogiliselt tuletades on ütlustena silmas peetud kitsalt asjakohast suulist informatsiooni, mida annab isikuline tõendiallikas kriminaalmenetluse raames menetlejale. Ütlus ei ole iga jutuaajamine, vaid tõendiallika ning riigi vahelise suhtluse vorm. Isik on teadlik, et tema poolt antavat informatsiooni kasutatakse süüküsimuse tõendamisel.

Kannatanu ütlused on olulised. Teatud kuritegude puhul on ilma kannatanu ütlusteta menetluse läbiviimine väga keeruline. Sellisteks kuritegudeks on näiteks vägistamine, tervisekahjustuse tekitamine. Sageli võivad just tunnistaja ütlused olla ainsaks tõendiks. Teatud juhtudel on ka kahtlustatava ütlused määrava tähtsusega. Näiteks mitme kahtlustatava puhul on uurijal võimalik kahtlustatavate väidete kokkulangevust kontrollida ning lisaküsimusi esitades tuvastada valeütlusi andva isiku. Hiljem, kui kohtus tekib küsimus süüdistatava ütluste usaldusväärsuse osas, on võimalik usaldusväärsuse kontrollimiseks avaldada tema poolt kahtlustatavana antud ütluseid. Sellisel juhul võivad autori arvates kahtlustatavana antud ütlused kujuneda vägagi oluliseks asjas lõpliku otsuse tegemisel.

Oluline on ka ütluste korrektne vormistamine. Ütlused ei sisalda kunagi puhtal kujul objektiivset reaalsust, vaid ka isiku subjektiivset tõlgendust. Ülekuulamisel peab ülekuulaja vahet tegema objektiivselt toimunud ning isiku subjektiivsel hinnangul. Juba Eestiaja algus aastate erialakirjanduses on sellele viidatud. Ülekuulamisel saadud andmete õige protokollimine on sama keeruline kui ülekuulaminegi. "Kui ülekuulamise eesmärgiks on tuua kõik see kuuldavale, mis ülekuulatavat teab asjast üldse, siis on protokoleerimise eesmärgiks anda tõetruult edasi kõik see, mis selgus asjast ülekuulamisel. Seejuures ülekuulaja peab võtma arvesse, et ta ei protokoleeri enda jaoks, vaid peaausjalikult teiste - jaoks, kellel puudub võimalus kontrollida protokollide täpsust ja seega peavad rajama oma esialgsed korraldused asja suhtes puhtale usaldusele ülekuulaja vastu."³²

Ka praegusel ajal rajanevad paljud esmased menetlustoimingud (näiteks isiku kahtlustatavana kinnipidamine või läbiotsimine) tunnistaja või kannatanu ütlustele. Kuigi kohus tugineb käesoleval ajal üldjuhul siiski risküsitlusele antud ütlustele, on ka sellisel juhul oluline roll kohtueelses uurimisel antud ütluste täpsel vormistamisel. Kuna juhul, kui isiku kohtus antud ütlustes esineb vastuolu võrreldes tema varasemate ütlustega, saab kohus isiku ütluste usaldusväarsust kontrollida.

Riigikohus on öelnud, et lisaks ülekuulamisele on võimalik ütlusi anda ka teiste menetlustoimingute käigus nagu näiteks vastastamine, ütluste olustikuga seostamine ja äratundmiseks esitamine. Kriminaalkolleegium on seisukohal, et siiski ei saa kõigi uurimistoimingu protokollide või toimikus muu dokumendi avaldamine kohtus toimuda täpselt samadel tingimustel. Arvestada tuleb erandeid, mis tulenevad erinevatest KrMS sätetest. Erandlikkus seisneb eeskätt selles, et kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamisel risküsitluse raames on vajalik lähtuda KrMS §-st 289 mitte vaid, kui ütlused on talletatud ülekuulamisprotokollis, vaid ka siis, kui need on kajastatud vastastamise, ütluste olustikuga seostamise või äratundmiseks esitamise protokollis. Kohus leiab, et risküsitlusele saab kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamist igal üksikjuhul tingida vaid vastuolu ilmnemine mingi kindla asjaolu osas. See tähendab, et keeld eelistada mingi kindla asjaolu osas kohtueelses uurimise ajal öeldut ei välista veel iseenesest kogu menetlustoimingu protokollide kasutatavust tõendina.

Ülekuulamine on kohtueelses menetluses osaks, olles üheks menetlustoimingute liigiks. Kriminaalmenetluse seadustik sätestab tunnistaja, kannatanu, kahtlustatava ning süüdistatava ülekuulamise erisused. Üle võib kuulata ka asjatundja ning eksperdi ekspertiisi teostamisega

³² A.Liit. Kuritegude jälgimine. Tallinn:Täht, 1972, lk 35-36.

seoses. Sageli on tavapärase isikutevahelise suhtlemise puhul üks suhtluspooltest kas inimsuhete teatud asjaoludest tulenevalt, psühholoogiliselt või mingite reeglite tõttu teisest pooltest domineerivam. Kriminaalmenetluse raames läbiviidava ülekuulamise kui menetlustoimingu puhul on lisaks eelnevale veel kolm aspekti. Esiteks on ametnikele seadusega ettenähtud reeglid toimingu läbiviimiseks. Teiseks on ülekuulamise sisu, s.t käsitletavate küsimuste ning teemade ring piiratud seadusega. Kolmandaks on ametliku ülekuulamise puhul ametnikule seadusega antud kindlad eesmärgid.³³

Arvestades, et kriminaalmenetluse raames teostatava ülekuulamise puhul esindab õiguskaitseasutuse ametnik riiki, on eriti oluline tagada ülekuulatavale tema seadusest tulenevad õigused. Oluline on see nii üldiste põhiõiguste tagamise aspektist kui ka menetlusnõuete rikkumisel tekkiva tagajärje tõttu - kogutud informatsioon ei ole menetlusnorme rikkudes lihtsalt tõendina arvestatav.

Lisaks sellele, et menetlustoimingute läbiviimisel reegleid rikkudes ei ole kogutud teavet hiljem tõendina võimalik käsitleda, võib sellisel tegevusel olla ka vastupidine tulemus. Halvimal juhul ei teki kohtul kahtlust, et tõend on saadud menetlusnõudeid rikkudes, mille tulemuseks võib olla süüdimõistev kohtuotsus.

Vastavalt KrMS § 68 lg-le 4 võib tunnistajat üle kuulata üksnes tõendamiseseme asjaoludega seoses. Tunnistaja ütluste esemeks ei ole järeldused, oletused ega õigusküsimused.³⁴

Ülekuulamine peaks olema jaotatud küsitluseks ja vabaks jutustuseks. Vaba jutustus annab sündmuse seostest enamasti põhjalikuma ning ulatuslikuma ülevaate. KrMS § 68 lg-st 4 tulenevalt võib suunavaid küsimusi esitada üksnes seaduses sätestatud tingimustel. KrMS § 288¹ reguleerib kohtumenetlust. Suunavate küsimuste esitamine kohtueelse menetluse ülekuulamise raames on aga probleemne, kuna sellisel ülekuulamisel ei ole kohus, vaid uurija see, kes otsustab suunavate küsimuste lubamist. Siiski ei ole võimalik välistada, et viidatud sättes nimetatud võimalused peaksid vastavaid erisusi arvestades olema kasutatavad ka kohtueelses menetluses.³⁵

Tunnistaja on klassikalises mõttes isik, kes ei ole huvitatud asja lahendamisest üheski konkreetses suunas. Enamasti aga on tunnistajateks isikud, kes on teatud viisil seotud kannatanu, kahtlustatava või süüdistatavaga. Kohtueelne menetleja peab arvestama, et eelnimetatud asjaoludest sõltub ütluste täpsus, täielikkus ja kvaliteet.

³³ Urmas Krüger (viide 20), lk 4.

³⁴ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk 231.

³⁵ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 231.

Vastavalt KrMS § 37 lg-le 3 kohaldatakse kannatanuga seotud menetlustoimingute läbiviimisel üldjuhul tunnistaja kohta sätestatud. KrMS § 109 kohaselt on see nii ka eksperdi osas ning eksperdi ülekuulamisel kehtib samuti kuulduste keelamise reegel, mis on sätestatud KrMS § 66 lg-s 2¹. Kuid ekspert annab ütlusi vaid ekspertiisiakti selgitamiseks. Sellest tulenevalt ei ole selge, kuidas ning mille suhtes on seadusandja soovinud eksperdis näha vahendlikku tunnistajat.³⁶

Ka asjatundja kuulatakse tulenevalt KrMS § 109¹ lg-st 4 reeglina üle tunnistaja ülekuulamise kohta kehtivate sätete kohaselt. Juhul, kui asjatundja võib teada tõendamiseseme asjaolusid, kuulatakse ta üle tunnistajana. Tunnistaja ülekuulamise käigus võib sama isiku üle kuulata ka asjatundjana. Seega KrMS § 109¹ lg 5 ei kohusta koostama kahte eraldi protokollit. Ka kuriteo matkijat saab tunnistajana üle kuulata. Kuid matkijast tunnistaja ülekuulamine saab toimuda üksnes siis, kui matkija on politseiagent. Kriminaalmenetluse seadustiku § 126⁹ lg 4 kohaselt järgitakse politseiagendi ütlusi tõendina kasutades tunnistaja kohta kohaldatavaid sätteid.

Kahtlustatava ülekuulamist reguleerivad KrMS §-d 75 jj. Ülekuulamise käigus küsitakse kahtlustatavalt tema seisukohta esitatud kahtlustuse osas ning võimaldatakse anda ütlusi. Kahtlustatava ülekuulamise kui uurimistoimingu all mõistetakse ülekuulaja ja ülekuulatava n.ö silmast silma vahetut suhtlemist.

Eestis kehtiva seaduse alusel ei ole võimalik olukord, kus kahtlustatav suhtleb uurijaga näiteks elektronposti vahendusel. Kuna sellistel tingimustel ei pruugi olla tagatud kõik kahtlustatava õigused, samuti võib keegi teine isik uurija küsimustele vastuseid anda.

Soomes näiteks on kahtlustataval teatud juhtudel kohtueelse uurimise käigus võimalik ka ametliku ülekuulamise väliseid kirjalikke ütluseid anda.³⁷

Ka kahtlustatavat võib üldjuhul üle kuulata üksnes vahetult kogetud tõendamiseseme asjaoludega seoses. Samas kehtivad ka kahtlustatava osas kuulduste keelamise reegli erandid, mis on sätestatud KrMS § 66 lg 2¹ p-des 1-4. Nagu tunnistaja ülekuulamisel, on alates 01.09.2011.a toimunud seaduse muudatuse tõttu ka kahtlustatava ülekuulamisel lubatud suunavate küsimuste esitamine. Seda KrMS § 75 lg 4 ja § 68 lg 4 alusel. Kuid suunavaid küsimusi peaks esitama alles siis, kui isik on andnud ütlused vaba jutustuse vormis või kui kahtlustatav ei mäleta enam täpselt juhtunu asjaolusid. Kohene suunavate küsimuste küsimine

³⁶ E. Kergandberg ja P. Pikamäe.(viide 10), lk. 298.

³⁷ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 244.

võib mõjutada isiku mälu pilti menetlejale soodsas suunas, mis aga ei pruugi kattuda tegelikult toiminuga.³⁸

Kaugülekuulamist võib korraldada nii kohtumenetluses kui ka kohtueelses menetluses.³⁹ Vastavalt KrMS § 69 lg-le 1 võib menetleja korraldada tunnistaja kaugülekuulamise, kui vahetu ülekuulamine põhjustab ülemääraseid kulutusi või on raskendatud, samuti kui on vaja kaitsta tunnistajat või kannatanut. Eelnimetatud paragrahvi teise lõike kohaselt tähendab kaugülekuulamine ülekuulamist näiteks tehnilise lahenduse abil, mille tulemusena menetlusosalised vahetult otseülekandena kuulevad ning näevad prokuratuuris, uurimisasutuses või kohtus mitteviibiva tunnistaja ütluste andmist ning saavad talle menetleja kaudu küsimusi esitada.

Kaugülekuulamine võib toimuda ka telefoni teel, mille tulemusena menetlusosalised samuti vahetult kuulevad tunnistaja ütluste andmist ning saavad samuti tunnistajale menetleja vahendusel küsimusi esitada. Kuid KrMS § 69 lg 3 alusel on telefoni teel kaugülekuulamine lubatud üksnes ülekuulatava ja kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul, v.a anonüümse tunnistaja ülekuulamise puhul, kui on selge, et teda ei ole võimalik kahtlustatavale või süüdistatavale näidata. Kaugülekuulamise puhul on ülekuulataval samad õigused ja kohustused nagu tavapärase ülekuulamise raames.

Videoülekanne puhul peaks kohtulikult arutelul olema tagatud nii ülekuulatavast kui ka kogu ülekuulamistoast ülekande tegemine. Kaamera peaks asetsema nii, et lisaks tunnistaja näole oleks näha ka tema kehahoiak ja žestid.⁴⁰ Kuna kaugülekuulamine annab võimaluse tunnistajat kohtus risküsitluse ajal sama protsessi raames risküsitleda, tuleb kaugülekuulamist eelistada deponeeritud ütluste kasutamisele kohtus.⁴¹

Ütluseid on võimalik anda ka vastastamise käigus. Kriminaalmenetluse seadustiku §-d 77 ja 78 sätestavad nõuded vastastamise läbiviimiseks. Isikuid vastastatakse, kui nende ütlused on vastuolulised ning muul viisil ei ole vastuolude kõrvaldamine võimalik. Vastastatava poolt varem antud ütluseid võib selle menetlustoimingu käigus avaldada. Muul viisil on võimalik vastuolusid kõrvaldada näiteks kordusülekuulamise abil, mille käigus esitatakse ülekuulatavale mitmesuguseid tõendeid. Näiteks võib avaldada teise isiku ütluste sisu, tutvustada eksperdiarvamust ning näidata erinevaid dokumente.⁴²

³⁸ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 244.

³⁹ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 233.

⁴⁰ E. Kergandberg ja M. Sillaots (viide 2), lk 355-356.

⁴¹ A. Kangur. Kohtuvälised avaldused tõendina kriminaalkohtumenetluses. - Juridica 2011/8.

⁴² E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 246.

Vastastamine võimaldab vahetult hinnata vastuolusid menetlusosaliste väidete vahel. Ülekuulamise käigus antud ütluseid on hiljem ilmselt võimalik põhjalikumalt protokollide põhjal analüüsida. Vastastamise puhul aga on tõenäoliselt lihtsam jälgida isikute kehakeelt ning kõnemaneeeri, kuna pinged ja emotsioonid poolte vahel põhjustavad impulsiivsemat käitumist ja miimika peegeldab inimese mitmesuguseid seisundeid. Näiteks muutub tavaliselt tõe televastava kõne tempo isiku tavapärase kõnetempoga võrreldes. Valetaja hääletämbel muutub sageli kõrgemaks ja kähisevamaks. Isiku näos võib valetamise ajal esineda mikromiimikat, mis ei lange kokku avalikult näidata püütava meeleoluga. Isiku motoorne aktiivsus on valetamise ajal pärsitum, samuti muutub silmapilgutuse sagedus. Ka näo jume võib muutuda.⁴³

Nimetatud asjaolusid arvestades võib uurijal tekkida siseveendumus selles osas, kes menetlusosalistest valetab ja kes tõtt räägib. Seda eriti n.ö sõna-sõna vastu olukorras. Sellest tulenevalt on uurijal võimalik suunata oma kasutuses olevad ressursid peamiselt selliste asjaolude uurimisele, mille puhul on menetluse jaoks positiivne tulemus kõige tõenäolisem.

Menetlejal ei ole kohustust vastastamist läbi viia, vaid tal on selline õigus. Kui menetleja leiab, et vastastamine põhjustab rohkem kahju kui kasu, ei teosta ta nimetatud menetlustoimingut. Näiteks, kannatanu ja kahtlustatava vastastamise puhul võib kannatanu loobuda oma varasematest ütlustest või neid muuta. Seda põhjusel, et ta tunneb kahtlustatava ees hirmu. Ka ülekuulamise käigus annab kannatanu kahtlustatava kohta ütluseid, kuid vastastamise puhul on menetlusosaliste vahel otsene kontakt, mis võib kannatanut kui nõrgemat poolt tugevalt survestada. Seda, kas vastastamist läbi viia või mitte, otsustab üksnes menetleja. Näiteks kahtlustatava nõude puhul enda ja kannatanu vastastamiseks ei ole menetleja selleks kohustatud. Ei ole määrav, kas vastuolud ütlustes on olulised või mitte. Ka oluliste vastuolude esinemise puhul ei ole menetlejal kohustust vastastamist korraldada. Riigikohus on seda samuti kinnitanud, öeldes, et olulise vastuolu ilmnemisel ütlustes ei ole vastastamine kohustuslik menetlustoiming. Igal konkreetsel juhul on kohtul õigus otsustada, kas vastuolude lahendamiseks oleks olnud otstarbekas just vastastamist kasutada ning kas see on vajalik tõendamise seisukohalt.⁴⁴

Nõuded ütluste seostamiseks olustikuga kui menetlustoimingu läbiviimiseks on sätestatud KrMS §-des 79 ja 80. Selle toimingu raames tehakse eelnevalt ülekuulatud kahtlustatavale, süüdistatavale, tunnistajale või kannatanule ettepanek selgitada kuriteosündmusega seotud

⁴³ T. Bachmann. Valetamismärgid. Kuidas tunda ära valetamist? Tallinn: 2008, lk 65-72.

⁴⁴ RKKKo 3-1-1-114-97.

asjaolusid kohapeal. Üldnõuetena järgitakse selle menetlustoimingu läbiviimise puhul tunnistaja kohta käivaid sätteid.

Ütluste seostamine olustikuga on vajalik, kui kannatanu, tunnistaja, kahtlustatava või süüdistatava ütlused kuriteosündmusesse puutuvate asjaolude kohta jäävad sündmuskoha olustikku tundmata ebatäpseks. Samuti, kui tõendamisel on vaja täiendavalt koguda andmeid selle kohta, et tegemist on sündmusosalise isikuga või selle kohta, milline on iga osavõtja käitumine kuriteo toimepanemisel. Ütluste seostamine olustikuga viiakse läbi ka juhul, kui menetleja arvates on ülekuulamisel antud teadvalt valeütlust.⁴⁵

Enne ütluste olustikuga seostamist on vaja isik üle kuulata. Nii tekib võimalus kasutada varem antud ütlusi ütluste olustikuga seostamise ettevalmistamisel ja läbiviimisel ning saadud andmete hindamisel.⁴⁶

Ütluste seostamisel olustikuga tuleks luua tingimused, mis tagavad isiku, kelle ütlusi seostatakse, toimingute ja selgituste iseseisvuse. Esitatud küsimustele vastuste etteütlemine on keelatud ning suunavate küsimuste esitamine ei ole üldjuhul lubatud. Tulenevalt KrMS § 79 lg-st 3 järgitakse selle menetlustoimingu puhul nagu ka äratundmiseks esitamise ja vastastamise puhul KrMS § 66 lg-t 2¹, mis sätestab nn kuulduste keelamise reegli. Samas peaks kannatanu, tunnistaja, kahtlustatav või süüdistatav võimalusel andma ütlusi kuriteosündmusega seotud objekti kohta juba enne selle objekti sündmuskohal nägemist.⁴⁷

Ütlusi kajastatakse ka äratundmiseks esitamise protokollis, mille koostamise nõuded on sätestatud KrMS §-s 82. Äratundjale teeb ametnik ettepaneku vaadata talle esitatud objekte ning selgitada, kas ja milliste tunnuste alusel ta tunneb objekti ära.

Menetleja võib äratundmiseks esitada isiku, asja või muu objekti. Enne äratundmiseks esitamist on vaja isik eranditult üle kuulata.⁴⁸ Selle nõude eesmärgiks on äratundja järelduste objektiivse kontrollimise ning hindamise tagamine ja seetõttu ei tohi menetlustoimingute järjestusse suhtuda formaalselt. Isiku eelnev ülekuulamine aitab ka äratundmiseks esitamiseks ettevalmistusi teha, kuna nii selgitatakse välja isiku poolt varem tajutud objekti või isiku tunnused ning tajumistingimused.

Äratundmiseks esitamise protokollis tuleb kajastada, millistel tingimustel isik või objekt ära tunti. Selle nõude täitmisel saab Riigikohtu kriminaalkolleegiumi arvates olla sisuline

⁴⁵ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk.247.

⁴⁶ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk.247.

⁴⁷ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10) lk. 248.

⁴⁸ RKKKo 3-1-1-52-09, p 11.

tähendus, muu hulgas ka kaitseõiguse tagamiseks üksnes siis, kui on võimalik võrrelda ning hinnata, kas ja kuivõrd on tunnused, mille alusel objekt ära tunti, samased nende tunnustega, mille äratundja oli enda mällu varem talletanud.⁴⁹ Äratundmiseks esitamisele eelnenud ülekuulamise käigus saadud informatsioonist sõltub, kas ülekuulamise abil on äratundja edaspidiseid järeldusi võimalik objektiivselt kontrollida või mitte. Kui äratundja ei kirjelda tunnuseid, mille alusel ta loodab objekti või isiku ära tunda, ei saa hiljem võrrelda, mille alusel ta äratundmisel objektisamasuse või -erisuse osas järeldusele jõudis.⁵⁰

Tunnistaja ja kannatanu on kohustatud äratundmiseks esitamisest osa võtma, v.a juhul, kui neil on õigus ütluste andmisest keeldumiseks. Üldjuhul arvestatakse tõendina vaid esimest äratundmiseks esitamist. Selle toimingu kordamine on lubatud vaid erandina. Äratundmise käigus rakendatakse KrMS § 81 lg 8 kohaselt tunnistaja ülekuulamisele kohaldatavaid sätteid, viidates nii KrMS § 68 lg-tele 2-6 kui ka § 66 lg-le 2¹. Viimasele sättele viitamine on probleemne, kuna selle kohaselt annab tunnistaja ütlusi tõendamiseseme nende asjaolude kohta, millest ta on teise isiku vahendusel teadlikuks saanud. Sellisel viisil jääb ebaselgeks, millises olukorras on tunnistajal vaja äratundmiseks esitamisel selliseid ütluseid anda. Äratundmiseks esitamine on uurimistoiming, mille puhul peaks äratundja andma ütlusi enda poolt vahetult nähtu või kuuldu osas. KrMS § 66 lg-d 2¹ tuleks järgida vaid juhul, kui äratundja selgitab objekti ja uuritava sündmuse vahelist seost. Mitte aga juhul, kui äratundja nimetab äratuntava isiku või objekti tunnuseid.⁵¹

Eelnimetatud § 68 lg 4 puhul võib äratundmiseks esitamise käigus ütluste võtmisel aktsepteerida suunavate küsimuste esitamist üksnes juhul, kui äratundja selgitab objekti ja uuritava sündmuse seost. Suunavate küsimuste esitamine ei tohiks olla lubatav, kui äratundja kirjeldab äratuntava objekti või isiku tunnuseid.⁵²

Äratundmiseks esitamine kui menetlustoiming võib olla määrava tähtsusega kriminaalasja lahendamisel. Seda juhul, kui ära tuntakse õige isik. Oluline roll on siinkohal ka ajal. Mida kauem aega sündmusest möödub, seda rohkem tuhmub tunnistaja mälu pilt kurjategijast. "Uurijat kummitab oht, et kannatanu või tunnistaja unustab aja jooksul kurjategija välistunnused. /.../ Meie vabariigi uurimispraktikas kasutati kord isegi hüpnoosi, et väga ohtliku kuriteo tunnistajal, kes nägi mõrvarit näost näkku, see pilt ei tuhmuks. /.../ Kurjategija

⁴⁹ RKKKo 3-1-1-21-09, p 10.

⁵⁰ RKKKo 3-1-1-84-11, p 15.

⁵¹ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 250.

⁵² E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 250.

tabati kuu aega hiljem, aga äratundmine, mis seejärel läbi viidi, oli kindel ja saadud süütõend väga veenev."⁵³

Kohtuliku uurimise suulisust ja vahetust võistlevas kriminaalmenetluses tagab alates 01.09.2011.a meie kriminaalmenetluses Anglo-Ameerika võistlevast kohtumenetlusest pärinev kuulduste keelamise reegel ehk *hearsay rule*. Selle kohaselt ei ole avaldus, mille isik on teinud mujal kui kohtus ütluste näol, selle avalduse sisuks olevate väidete tõendamisel kasutatav. See kehtib igasuguses vormis olevatele kohtuvälistele avaldustele. Kuulduste keelamise reegel on vajalik, kuna nii on kohtul võimalik veenduda tõendiallika usaldusväärsuses ning pooled esitavad kohtule samadel tingimustel tõendeid. Samuti, et tagada tõendusteabe jõudmine kohtuni võimalikult otsesest allikast. Lisaks annab selline reegel süüdistatavale tema kaitseõiguse garantii, võimaldades pooltel vastaspoole tõendeid kontrollida ja kahtluse alla seada. Nimetatud reegel tagab kohtuotsuse seaduslikkuse.⁵⁴

Tegelikult hakkas Riigikohus kuulduste keelamise reeglit tunnistajaütluste sisu osas kasutama juba enne 2004. aastat, kui kriminaalmenetluse seadustik ei olnud veel jõustunud.⁵⁵ Esmakordselt viitas kolleegium sellele, et isiklikult tajutu edastamine kohtus ja teiselt isikult kuuldu edasirääkimine on kaks erineva kvaliteediga infokildu, 1997. aastal. Kolleegium leidis, et algsete ja tuletatud tõendite eristamine tõendite hindamisel, lähtudes nende erinevast tekkemehhanismist, ei riku tõendite vaba hindamise põhimõtet. Kohus oli selles otsuses seisukohal, et tuletatud tõendid ongi väiksema kaaluga ning nende usaldusväärsus sõltub esmase tõendi usaldusväärsusest.⁵⁶ Hiljem on Riigikohus leidnud, et teiselt isikult kuuldu saab olla tõendiks vaid jutuajamise toimumise ning selle sisu kohta, mitte tunnistajale avaldatu tõesuse kohta.⁵⁷

Kui tunnistaja ütlus nende asjaolude kohta, millest ta on teise isiku vahendusel teada saanud ei ole üldjuhul tõend, siis KrMS § 66 lg 21 p-des 1-4 on sätestatud neli erandit. Erandlikes olukordades võib selliseid ütluseid tõendina käsitleda. Tõendiks on eelnimetatud tingimustele vastav tunnistaja ütlus sellisel juhul, kui tunnistaja ütluste sisuks on ühiselt toimepandud kuriteo asjaolud või kui vahetat tõendiallikat ei ole võimalik üle kuulata, kuna ta on surnud.

⁵³ O. Silla. Uuriija kurjategija jälgedel. Tallinn: Eesti Raamat, 1974, lk 118.

⁵⁴ A. Kangur. Kohtuvälised avaldused (viide 41).

⁵⁵ A. Kangur. Kohtuvälised avaldused (viide 41).

⁵⁶ RKÜKo 3-1-1-123-97.

⁵⁷ RKKKo 3-1-1-90-02, p 9.

Samuti kui tunnistaja ütluste sisuks on teiselt isikult kuuldu vahetult enne rääkimist tajutud asjaolude kohta juhul, kui puudub alus arvata, et isik moonutab tõde ning ta oli rääkimise ajal veel tajutu mõju all. Ka selline tunnistaja ütlus on käsitletav tõendina, mille sisuks on teiselt isikult kuuldu, milles sisaldub kuriteo toimepanemise omaksvõtt või mis on muul viisil rääkija huvidega vastuolus.

1.2.2 Esemelised tõendid

KrMS § 124 lg 1 kohaselt on asitõend kuriteo objektiks olnud asi, kuriteo toimepanemise vahend, kuriteojäljega asi, kuriteojäljest valmistatud jäljend või tõmmis või kuriteosündmusega seotud muu asendamatu objekt, mis on kasutatav tõendamiseseme asjaolude selgitamisel.

Eelpool öeldust tulenevalt võib väita, et asitõendiks võib olla mistahes ese, mis on tõendamiseseme asjaoludega seotud. Seega võib esemeliseks tõendiks osutada iga ese, mis mängib rolli kuriteo sündmuste kindlaks tegemisel. Esemelise tõendi puhul on oluline hinnata selle eseme seost uuritava sündmusega (kuriteoga). Ese tunnistatakse asitõendiks siis, kui esemel on seos kuriteo sündmusega.⁵⁸

Esemel muutuvas asitõenditeks nende ühenduse tõttu kuriteosündmustega, aga ka mõningate sellele eelnevate ja järgnevate sündmustega (nt kuriteo ettevalmistamine või selle katse, kuriteo varjamine).⁵⁹

Asitõendi sisuks on faktilised andmed, mille abil tehakse kindlaks kriminaalasjas tõendamisele kuuluvad asjaolud. Faktilisteks andmeteks asitõendite puhul tuleb lugeda esemest mõtteliselt eraldatud omadusi, nende seoseid tõendatavate faktidega.⁶⁰

Esemelise tõendi puhul kasutatakse Kriminaalmenetluse kommenteeritud väljaandes ka mõistet tõendiallikas. Siinkohal tekib küsimus, millal on eseme kui asitõendi puhul tegemist tõendiallikaga ja millal tõendiga? Kriminaalmenetluse seadustik antud küsimusele vastust ei anna. Esemeline tõend võib olla tõend oma füüsiliste omaduste pärast (nt teo toimepanemise vahend, kurikas, relv, varastatud ese) ning samas ka info pärast, mida ta edasi kannab nt sõrmejalg, DNA. Kui ese on asitõend seetõttu, et see on teo toimepanemise vahend,

⁵⁸ H. Lindmäe. Kohtuekspertiis. Tallinn, Eesti Raamat 1982 lk 73.

⁵⁹ Eerik Kergandberg, Heldur Saarsoo. Tõendid nõukogude kriminaalprotsessis. Tartu Riiklik Ülikool 1987 lk 54

⁶⁰ Eerik Kergandberg, Heldur Saarsoo (viide 59),lk. 54.

on tegemist esemelise tõendiga. Kui ese on asitõendiks seetõttu, et sellel on kuriteojälg, siis on ta tõendi allikas. Nt sõrmejälje puhul ei ole tegemist eseme enda omadusega, vaid välise mõjutusega, mida see ese edasi annab, tõendiks on seos (teave) mis liidab sõrmejälje ja eseme ning sõrmejälje omaniku tõendamiseseme asjaoludega.

Samas on võimalik ka olukord, kus ese on teo toimepanemise vahend ning kannab endas ka jälge teo toimepanijast nt sõrmejälge või DNA-d. Sellisel juhul võiks öelda, et antud eseme puhul on tegemist nii esemelise tõendi kui tõendiallikaga. Nt relvaga tulistati ohvrit, relv ise on asitõend, kuna on teo toimepanemise vahend ning seetõttu, et relval on ka tulistaja sõrmejäljed, on relv sõrmejälgede suhtes tõendiallikas. Üheltpoolt on ese ise seotud kuriteo toimepanemise ja selle asjaoludega, mis muudab antud eseme asitõendiks ning samas annab ese teavet asjaolu kohta, mis ei ole tema enda omadus nt sõrmejälg ja seob selle kuriteoga, seetõttu on tegemist ka tõendiallikaga.

Materiaalsed jäljed jagunevad:

1. Jäljekandja - mis on esile kutsutud kuriteosündmuse kaudu, kujunenuna objekti välispinnale, jälg, mis on jäetud teisele objektile.
2. Esemelised jäljed - materiaalsed objektid, tekkimine, asendi-olukorra muutus või mille seisund on seoses kuriteo sündmusega. Nad toovad esile materiaalsed muutused kuriteo sündmuse olustikus (kuriteo riist, kuritegeliku koosmõju objektid, esemete osad, varastatud esemed).⁶¹
3. Ainete ja materjalide jäljed - määratud kogus vedelaid, tahkeid, puist materjale, mis kujutab jäljekujunemise objekti sisemisest ehitusest (keemiline koostis, aine füüsikaline struktuur, materjal, objekt).⁶²

Esimese variandi puhul on tegemist tõendiallikaga, arvestades, et ese on asitõend sellel asetseva jälje tõttu (tegemist on jäljekandjaga). Teisel juhul aga on ese ise asitõend seose tõttu tõendamiseseme asjaoludega (nt kuriteo toimepanemise vahend). Kolmandal juhul on aga ese ise jälje jätja (nt ohvril olevad riidekiud, mis pärinevad kurjategija riietest). Selline käsitlus ühtib ka kriminalistikas kasutatava seisukohaga, mille kohaselt materjalide jäljed on väikesed

⁶¹ Annika Lall. Kuriteo jälgede kriminalistikaline uurimine. Sisekaitseakadeemia 2010 lk 6.

⁶² Annika Lall (viide 61), lk 6.

osad sellest tõendist, nt riidekiud, klaasikillud, värv jne. Need jäljed võivad viia eseme tuvastamiseni, mille osad need on ja mis ilma nendeta on seostamatud.⁶³

„Rangelt menetluslikus mõttes ei saa asitõendist rääkida enne, kui mingit kuriteoga oletatavasti seotud eset on kas asitõendi leidmist (saamist) kajastatavas uurimistoimingu protokollis (nt sündmuskoha vaatluse protokollis) või/ja ka asitõendi vaatlusprotokollis üksikasjalikult kirjeldatud. Võib öelda, et asitõendi väliseks vormiks on kas vastav ese koos oma vaatlusprotokolliga ja fotoga või erandjuhtudel – nii paradoksaalne kui see ka ei ole – ainuüksi mingi uurimistoimingu protokoll ja foto.“⁶⁴

Uurimistoimingu protokoll ja foto peaks olema asitõendi väliseks vormiks eelkõige juhtudel, kui tegemist on esemelise tõendiga, mida ei ole võimalik kohtus vahetult uurida nt purustatud aken, lahtimuugitud uks, tõmmisele võetud jalatsijäljed, lahti muugitud ja varastatud auto jne. Ehk siis juhtudel, mil tegemist on sündmuskohal paiknevate esemetega või piisavalt suure objektiga, mida ei anna kohtusaali tuua, et kohus saaks seda vahetult uurida. Samas tekib siinkohal küsimus, kas ei peaks kohtul olema võimalik minna hoiustatud objekti kohapeale uurima. Samuti on uurimistoimingu protokoll ja foto asitõendi väliseks vormiks juhul, kui tegemist on kiiresti rikneva asitõendiga. Kui asitõendina kasutatavat objekti ei ole uurimistoimingu (nt sündmuskoha vaatluse või läbiotsimise) protokollis tõendamiseks vajaliku üksikasjalikkusega kirjeldatud (ehk kui asitõendi sisemine vorm on fikseerimata), tehakse asitõendi tunnuste talletamiseks selle vaatlus.⁶⁵

Tulenevalt KrMS § 86 lg 1 selgitatakse objekti vaatlusel kuriteojäljed ja muud tunnused, mis on vajalikud kriminaalasja lahendamiseks ning on aluseks objekti kasutamisel asitõendina. Lõike 1 kohaselt tuleb dokumendi või muu objekti vaatlusel talletada andmeid konkreetse kriminaalasja tõendamiseseme seisukohast tähtsust omavate asjaolude kohta. Järelikult tuleb kindlaks teha, milline esemel olev informatsioon omab kriminaalasja lahendamisel tähtsust.

Tõenduslikku teavet võivad omada nii need andmed, mis on objekti välispinnal, kui ka need, mis on vaadeldava objekti sees.⁶⁶

Eseme tunnused, mida tuleb vaatlusprotokollis kajastada, sõltuvad konkreetsest objektist ja selle seosest tõendamiseseme asjaoludega. Tunnuste kogumist peab olema arusaadav, millise objektiga on tegemist ning millised asjaolud on tõendamiseks olulised.⁶⁷

⁶³ Peter White. Crime Scene to court. The Essentials for forensic science. The Royal Society of Chemistry 2004, lk 56.

⁶⁴ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 218.

⁶⁵ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 335.

⁶⁶ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (viide 10), lk. 256.

Tõmmistel olevate andmete sisulisel analüüsimisel tuleb fikseerida nii kriminaalasjas tähtsust omav informatsioon kui ka selle asukoht infokandjal.⁶⁸

Vastavalt KrMS §-le 87 tuleb vaatlusandmed protokollis kajastada vastavalt KrMS § 146 lg 5 p-le 1 tõendamiseks vajaliku üksikasjalikkusega, s.t piisava detailsusega. Piisava detailsuse nõude alusel peab olema võimalik tuvastada vaatlusobjekti olulised tunnused konkreetses kriminaalasjas ning teha seeläbi järeldusi tõendamiseseme asjaolude kohta. Samuti peab olema fikseeritud tõendi kriminaalasja juurde kaasamise käik, mis võimaldab hinnata tõendi usaldusväärsust. Kui asitõendi vaatlusprotokollile lisatakse skeem või foto, tuleb see vaatlusprotokollis fikseerida. Seadustik ei kohusta vaatlusobjekti fotografeerima ning selle kohta skeeme koostama, nende tegemine sõltub konkreetsel juhul menetlustaktikalistest valikutest.⁶⁹

Asitõendi puhul on oluline, et seadustik nõuab selle kajastamist uurimistoimingu protokollis ning järelikult ei saa asitõendit käsitleda lahus seda kajastavast protokollist.⁷⁰ Selleks, et eset saaks asitõendina kasutada peab see olema kajastatud vähemalt ühe uurimistoimingu protokollis.

⁶⁷ E. Kergandberg ja P.Pikamäe (viide 10), lk. 257.

⁶⁸ E. Kergandberg ja P.Pikamäe (viide 10), lk. 258.

⁶⁹ E. Kergandberg ja P.Pikamäe (viide 10), lk. 261.

⁷⁰ E. Kergandberg ja P.Pikamäe (viide 10), lk. 260.

2. TÕENDITE HINDAMINE KRIMINAALKOHTUMENETLUSES

2.1 Tõendite hindamise üldpõhimõtted

Tõendite hindamine on tõendite väärtustamise protsess. Tõendi väärtus tuleneb sellest, et vaid tõenditele tuginevalt saab lugeda tuvastatuks (või kummutatuks) uuritava kuriteo tõendamiseseme asjaolusid.⁷¹ Tõendite hindamise näol on tegemist kogu kohtulikule uurimisele omase (sellega pidevalt kaasneva) psüühilise ja teatud määral kindlasti ka intuiitiivse tegevusega.⁷² Tõendite hindamise tulemina väärtustatud tõendeid on põhjust käsitada instrumentaalsete väärtustena. Just tõendite hindamise tulemina tõendeid väärtustades tunnistab kohus kuriteo asjaolusid tõendatuks.⁷³

Tõendite hindamisel kasutatakse kahte moodust. Esiteks tõendite hindamine holistlikul viisil, kus vaadeldakse tõendeid kogumis ja antakse hinnang, kui veenvad nad on.⁷⁴ Selline lähenemisviis on omane ka Eesti kriminaalkohtumenetlusele, arvestades, et KrMS § 61 sätestab tõendite hindamise kogumis. Teine võimalus on see, kus iga tõendit kaalutakse ja hinnatakse üksikasjalikult eraldi.⁷⁵ Selline lähenemine sisaldab põhjalikku analüüsi igale tõendile eraldi.⁷⁶

Tõendite vaba hindamise põhimõtte on faktilisi asjaolusid hindava kohtu õigus ja kohustus ning käsitletav lahutamatus seoses §-s 15 sätestatud kohtuliku arutamise vahetuse ja suulisuse põhimõttega.⁷⁷ Tõendite hindamine saab tugineda kogu kohtulikul arutamisel aset leidnule (ka kohtukõnedes, repliikides ja süüdistatava viimases kõnes öeldule), mis siiski peab olema seostatav tõendite vahetu uurimisega KrMS §-s 15 sätestatu mõttes.⁷⁸

KrMS § 61 lg-te 1 ja 2 kohaselt hindab kohus tõendeid kogumis oma siseveendumuse kohaselt, see tähendab, et kohus kujundab uuritud tõendite alusel veendumuse tõendamiseseme asjaolude esinemise või puudumise kohta. KrMS § 62 p- de 2 ja 3 järgi kuuluvad tõendamiseseme asjaolude hulka ka kuriteokoosseis ja kuriteo toime pannud isiku süü.

⁷¹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 205.

⁷² Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 205.

⁷³ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe, (viide 10), lk 205.

⁷⁴ H.Kaptein, H.Prakken, B. Verteeij. Legal evidence and proof: statistics, stories, logic. Ashgate Publishing company. Burlington 2009, lk 117.

⁷⁵ H.Kaptein, H.Prakken, B. Verteeij,(viide 74), lk 117.

⁷⁶ H.Kaptein, H.Prakken, B. Verteeij,(viide 74), lk 121.

⁷⁷ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 204.

⁷⁸ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 211.

Millised asjaolud ja millistele tõenditele tuginedes kohus tõendatuks luges, peab tulenevalt KrMS § 312 p-st 1 kajastuma ka kohtuotsuse põhiosas. Sellega seondub nõue, et kohtu siseveendumuse kujunemine peab olema kohtuotsuse põhjenduste alusel lugejaile jälgitav.⁷⁹

Tõendite hindamine nende kogumis tähendab muuhulgas erinevatest tõendeist tulenevate andmete asetamist omavahelisse konteksti sidustatuna kuriteokoosseisu tunnustega.⁸⁰

Tõendite vaba hindamise põhimõtte kohaselt on kõik lubatavad tõendiliigid (siin peetakse eeskätt silmas KrMS § 63 lg-s 1 loetletuid) aga ka kõik erinevad konkreetset tõendid sama tõendiliigi piires on põhimõtteliselt võrdse väärtusega ja mingi tõendi sisuks olevat teavet ei saa lugeda tõepäraseks vaid otseviitega tõendi liigile.⁸¹

KrMS § 61 kohaselt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu ning kohus hindab tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt. § 61 lg-s 1 sätestatu tähendab seda, et kõik lubatavad tõendiliigid, aga ka kõik erinevad konkreetset tõendid sama tõendiliigi piires on põhimõtteliselt sama väärtusega.⁸²

Nõue, et kohus peab lõppkokkuvõttes hindama tõendeid nende kogumis, tähendab eeskätt keeldu ignoreerida n-õ kohtu versiooniga sobimatuid tõendeid. Ühe või teise versiooni usaldusväärsuse kontrollimisel tuleb seda kinnitavad andmed paigutada kuriteosündmusele eelnenud ja järgnenud sündmuste üldisesse kulgu. Seejuures tuleb arvestada isikule inkrimineeritava süüteo liiki ja vastava kuritegeliku käitumise kriminoloogilist eripära. Kohtuotsusest peab selgesõnaliselt tulenema, et kohus on ka arvestanud kõiki asjaolusid, mis enda olemuselt on kaasuselahendamisel asjakohased ning mis võivad mõjutada tõendite hindamist.⁸³

Tõendite hindamine ei seisne siiski mitte üksnes valiku tegemises kahe või enama tõendi vahel. Fikseerides enda jaoks tõendite tähenduse, fikseerib tõendamise subjekt ka üksikute tõendite vahelise seose iseloomu, üksikute tõendite omavahelise haakumise ja selle kaudu mõistetavalt ka tõendite poolt peegeldatava kuriteosündmuste elementide vahelise seose.⁸⁴

Riigikohtu hinnangul KrMS § 61 lg 1 ei välista igasugust tõendite omavahelist astmestamist, vaid keelab ühtede tõendite eelistamise teistele apriorselt, neid kogumis hindamata. Kõigi

⁷⁹ RKKKo 3-1-1-41-12 p 8.

⁸⁰ RKKKo 3-1-1-41-12 p 9.1.

⁸¹ E.Kergandberg, T.Järvet, T.Ploom, O.Jaggo (viide 4), lk 10.

⁸² Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 205.

⁸³ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 212.

⁸⁴ Eerik Kergandberg, Heldur Saarsoo (viide 59), lk 29.

tõendite hindamine kogumis kohtu siseveendumuse alusel KrMS § 61 lg 2 järgi eeldab aga tõendite kaalumist, nende usaldusvärsuse hindamist ja vastuolu korral otsustamist, millisele tõendile tugineda. See, kas kohus on pidanud mingit tõendit teistega võrreldes eelistatuks aprioorset või on jõudnud sellele järeldusele tõendeid kogumis hinnates, on tuvastatav kohtuotsuse põhjenduste alusel.⁸⁵

Riigikohus on seisukohal, et kaudsetele tõenditele rajaneva tõendamise puhul tuleb tõendamiseseme suhtes eraldivõetult mitterelevantsetest asjaoludest kujundada selline uue kvaliteediga asjaolude kogum (süsteem), mis võimaldab teha tõsikindlaid järeldusi kuriteo asjaolude suhtes. Seetõttu omandab just kaudsete tõenditega tõendamisel erilise tähenduse KrMS § 61 lg-s 2 sisalduv nõue hinnata tõendeid nende kogumis. Seega eeldab kaudsetele tõenditele tuginev tõendamine juba põhimõtteliselt tõendite paljusust.⁸⁶

Ehkki menetlusõigus annab tõenditele võrdse protsessuaalse seisundi, ei ole tõendamise viisid episteemiliselt võrdväärised ei üksteise suhtes ega tõendatavate asjaolude suhtes.

Videosalvestis sündmustest annab üldjuhul tugevama õigustuse kui tunnistaja ütlus, sest esimene võimaldab sündmusi teatud piirini kõigil asjaosalistel meeleliselt tajuda ning selle tõttu võimalus eksida on väiksem (aga mitte välistatud!).⁸⁷

Tõendite hindamisele instrumentaalselt ja praktiliselt lähenedes on osaliselt seadustiku tekstile, kuid enam siiski menetlusteoorias omaksvõetule tuginevalt võimalik eristada selle järgmisi etappe: tõendi asjakohasuse (ehk kuuluvuse) hindamine, tõendi lubatavuse hindamine, tõendi usaldusvärsuse hindamine ja tõendi lõppväärtuse (kaalukuse hindamine).⁸⁸

Kohtupoolne siseveendumusest lähtuv tõendite hindamine (ja kuriteo asjaolude tõendatuse tunnistamine) on kahtlemata kohtuniku ülimalt personaalne otsustus. Sedavõrd personaalne, et ei ole üldsegi välistatud sama tõendikogumi kardinaalselt erinev hindamine kahe kohtuniku poolt.⁸⁹

Siinkohal on ringkonnakohtu roll lisaks omapoolsele tõendite analüüsile näidata ära ka esimese astme kohtu poolt tõendite hindamisel tehtud vead, mis kinnitavad kohtuliku uurimise ühekülgisust või puudulikkust ja mis viisid kohtu järeldused mittevastavusse faktiliste asjaoludega.⁹⁰

⁸⁵ RKKKo 3-1-1-127-06 p.6

⁸⁶ RKKKo 3-1-1-15-12 p 14.

⁸⁷ Mario Rosentau, Tõendamine teadmise standardmudelil. *Juridica* 2001/III.

⁸⁸ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 205.

⁸⁹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 211.

⁹⁰ RKKKo 3-1-1-77-05 p 12.

Ilmselge on see, et kui kaks kohtunikku teevad samade tõendite uurimise pinnalt erineva otsuse, siis üks neist peab olema tõendite hindamisel vea teinud. Ringkonnakohtu kohustus on igal juhul ära põhjendada, miks on samu tõendeid uurides jõutud teistsugusele otsusele kui esimese astme kohtus.

Selleks, et hinnata tõendi lubatavust, usaldusväärsust ja kaalukust peab tõend olema asjakohane. Tõendi asjakohaseks (kuuluvaks) hindamine tähendab, et see tõend kajastab (peegeldab) kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteo sellist olulist aspekti, mis võimaldab seda kasutada tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tuvastamisel.⁹¹

Riigikohus on tõendi asjakohasuse juures märkinud, et kuigi kohtualuse käitumisaktid, mis jäävad väljapoole süüdistuse ajalisi piire ei saa süüdistust sisustada võib süüdistuse piiridest väljapoole jääv käitumine kuuluda teatud juhtudel tõendamisesemesse, kuna selle kaudu on võimalik anda tervikpilt kuritegeliku kavatsuse kulgemisest ja realiseerumisest läbi ajalise telje.⁹²

Tõend peab sisaldama andmeid, mis annavad osaliseltki vastuseid lahendatavatele küsimustele, kõnelevad kuriteo jälgedest või vähemasti viitavad konkreetsetele allikatele (inimestele, objektidele) kellelt või kust jälgi, vajalikku informatsiooni leida võib, või siis kajastavad kuriteosündmustikuga põhjendatult seostavate sündmuste, kohtade, objektide, esemete või isikute väljanägemise või käitumise kirjeldust.⁹³

Vastavalt KrMS §-le 286¹ lg 1 võtab kohus vastu ainult sellise tõendi ja korraldab selliste tõendite kogumise, millel on kriminaalasjas tähtsust. Siinkohal on kohtul vajalik otsustada, kas konkreetne tõend omab antud kriminaalasjas tähtsust ehk on asjakohane.

Tõendil ei ole kriminaalasja lahendamisel tähtsust sel juhul, kui selle tõendi abil tõendataval asjaolul ei ole kriminaalasja lahendamisel tähtsust. Tõendi kogumine tõendamiseseme seisukohast tähtsusetu asjaolu kohta ei ole vajalik. Tõendil ei ole kriminaalasja lahendamisel tähtsust sel juhul, kui vastav tõendamisevahend on täiesti sobimatu. Tõendamisevahend on täiesti ebasobiv, kui selle abil ei ole väidetav asjaolu tõendatav.⁹⁴

Tõendite hindamine on väga keeruline psühholoogiline protsess, mida on väljapoolt äärmiselt raske uurida. Tõendeid hinnates loob kohtunik keerulise mõttelise mudeli, kus mängivad rolli erinevate tõendite omavahelised seosed, see kuidas nad tõendamiseseme asjaolusid

⁹¹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 110), lk. 205.

⁹² RKKKo 3-1-1-16-04 p 9.

⁹³ Urmas Krüger (viide 20), lk. 23.

⁹⁴ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 9), lk. 649.

peegeldavad ning kui usaldusväärne, kaalukas ja veenev konkreetne tõend kogu selle mudeli mõttes on. Samuti sõltub konkreetse tõendi roll nii tõendamiseseme asjaoludest kui esemelise tõendi enda omadustest. Tõendi hindamisel peab kohtunik hindama ka mõningaid konkreetseid aspekte tõendi puhul, mida käsitlen järgnevalt.

2.2 Tõendi lubatavuse hindamine

Süüteo menetluses saab isiku karistamine tulla kõne alla üksnes siis, kui süütegu on tuvastatud seaduslike tõendite abil. See tähendab seda, et nimetatud tõendid on lubatud ja nende kogumisel ei ole oluliselt rikutud menetlusõiguse norme.⁹⁵

Tõendi lubatavus on õiguslik kategooria, mis tähistab seda, kas konkreetset teavet üldse tohib tõendamiseks kasutada. Tõendi lubatavus või lubamatus võib tuleneda kohtupraktikast, aga on sageli reguleeritud ka seaduses, näiteks konkreetsete tõendiliikide loendite kaudu.⁹⁶ Lubamatule tõendile ei saa kohus omistada mingit tähendust tõendamisele kuuluvate asjaolude tuvastamise seisukohalt – kohtulahendist peab selgesti nähtuma, et kohus neid tõendeid üldse ei hinda ja neile ei tugine.⁹⁷

Eesti kriminaalmenetluse seadustikus tõendite lubatavuse mõistet ei kasutata. Seadustik annab tõendi vormide loetelu ja sätestab, mida tõendina ei kasutata. Menetlusseaduse järgi on tõend kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoimingu, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll või muu dokument ning foto või film või muu teabetalletus (KrMS § 63). Seaduses nimetatud tõendite loetelu on avatud, sest seadus lubab kasutada ka muid tõendeid, välja arvatud juhul, kui on tegemist kuriteo või põhiõiguste rikkumise teel saadud tõendiga. Seaduse selline sõnastus ei välista õigusvastaselt saadud tõendi kasutamist.

Seadus ütleb sõnaselgelt, et kasutada ei saa neid kuriteo või põhiõiguste rikkumise teel saadud tõendeid, mille loetelu pole antud, kuid ei sea sellist tingimust loetletud tõenditele. Selline

⁹⁵ RKKKo 3-1-1-72-07 p 8

⁹⁶ Andreas Kangur. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus 2012, lk 34

⁹⁷ Andreas Kangur (viide 96), lk 36.

vahetegu jääb raskesti mõistetavaks, liiati kui kriminaalmenetluses puudub tõendite hierarhia.

98

Üldjuhul on kriminaalmenetluslikul tõendamisel võimalik kasutada vaid KrMS § 63 lg-s 1 loetletud tõendiliike (nn ranged tõendid) ja üksnes menetlusliku sisuga asjaolude (näiteks menetlustähtaja järgimise) tõendamiseks on sama paragrahvi teise lõike kohaselt võimalik tugineda täiendavalt ka sellisele teabeliigile, mis ei sisaldu KrMS § 63 lg 1 loetelus (nn vabatõendid). Range tõendamissüsteem nõuab erinevate lubatavate tõendiliikide, aga ka erinevate tõendiallikate selget piiritlemist üksteisest.⁹⁹

Riigikohus on asunud seisukohale, et tõendi kogumist reguleerivate menetlusõiguslike sätete rikkumise tuvastamine ei tingi alati ja automaatselt selle tõendi lubamatust.¹⁰⁰ Sama seisukohta on väljendanud ka Euroopa Inimõiguste kohus, samuti on Euroopa Inimõiguste kohus öelnud, et üldjuhul on tõendite lubatavuse üle otsustamise õigus siseriiklikul kohtul.¹⁰¹ Üldjuhul hinnatakse menetlusõigust rikkuvast saadud tõendi lubatavust kaalumise tulemina, arvestades ühelt poolt rikkumise olulisust ja teiselt poolt menetletava kuriteo raskust ning sellest tulenevat avalikku menetlushuvi. Riigikohtu hinnangul on tõend lubamatu üksnes siis, kui tõendi kogumise korda on oluliselt rikutud.¹⁰²

Kohtupraktikas on asunud seisukohale, et tõendi lubatavuse üle otsustamisel tuleb hinnata rikutud normi eesmärki ja seda, kas sellist tõendit poleks saadud, kui normi ei oleks rikutud.¹⁰³

Lubamatuna on tõendit alus käsitleda muuhulgas siis, kui selle saamisel on toimunud mitmeid ja eraldivõetult mitteolulised menetlusõiguse rikkumised. Sellist eraldivõetult mitteoluliste rikkumiste kogumit on põhjust käsitada menetlusõiguse olulise rikkumisena KrMS § 339 lg 2 mõttes siis, kui menetleja on tõendi saamisel menetlusõigust rikkunud korduvalt ja tahtlikult.¹⁰⁴ Nt olukorras, kus menetleja jätab menetlustoimingu protokollilt tehtud parandused või ülekirjutused õiendamata, kuupäevastamata ja allkirjastamata ning parandustel on tõendusliku teabe sisu oluliselt muutev tähendus, pole kohtul võimalik tõsikindlalt ja

⁹⁸ Uno Lõhmus. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Juura 2012. , lk 41.

⁹⁹ RKKKo 3-1-1-142-05 p 10.

¹⁰⁰ RKKKo 3-1-1-31-11 p 15.

¹⁰¹ E.U. NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS. Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of the European Union. CFR-CDF.opinion32003 novembre 2003 lk 6. arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/fundamentalrights/files/cfr_cdf_opinion3_2003_en.pdf 15.04.2016.

¹⁰² RKKKo 3-1-1-52-09 p 11.1.

¹⁰³ RKKKo 3-1-1-31-11 p 15.

¹⁰⁴ RKKKo 3-1-1-31-11 p 15.

kahtlusteta veenduda, et parandused tehti ülekuulatava märkustest lähtuvalt ja tema juuresolekul, mitte menetleja initsiatiivil ning suunamisel.¹⁰⁵

Kaalutlemisel, kas tegemist on lubatava tõendiga vaatamata menetlusveale, tuleb arvesse võtta menetlusvea raskus, menetlusvea toime tõendi tõendusväärtusele, rikutud normi kaitseesmärki, süüdistatavale etteheidetava teo raskust, aga samuti kannatanu huvide kaitsmisväärsus ja -ulatus. Selle arusaama kohaselt tekib konkreetse tõendi hindamiskeeld nn üldhuvide ja individuaalhuvide pingeväljas. Tõendi hindamiskeeld ei ole seega absoluutne väärtus, vaid lahendatav igal üksikjuhtumil eraldi. Tõendi hindamiskeelust räägitakse sellistel puhkudel siis, kui menetlusviga mõjutab õigusriikliku kohtupidamise põhialuseid ja süüdistatava õigust ausale kohtupidamisele. Teisisõnu – hindamiskeeld rakendub, kui on rikutud kriminaalmenetluse aluspõhimõtteid, aga ka siis, kui rikutakse vahetult süüdistatava (või mõne muu asjassepuutuva isiku) põhiõigusi tõendi saamisel või kui toiminguga eesmärgiks oligi algusest peale puudutatud isiku õigustest mööda minna ja rikkuda ausa kohtupidamise põhimõtet.¹⁰⁶

Tulenevalt KrMS §-st 64 lg 1 on keelatud tõendeid koguda keelatud meetodeid kasutades.¹⁰⁷ Keelatud kehaliseks mõjutamiseks tõendite kogumise kontekstis on esmalt kehalised väärkohtlemised ja piinamised. Keelatud vaimseks mõjutamiseks on nt hüpnosis, aga ka ähvardamine.¹⁰⁸ Hinnates käesoleva sätte eesmärki, toob keelatud meetodil tõendi kogumine kaasa absoluutse keelu tõendi kasutamisel kohtumenetluses. Sellisel viisil saadud tõendi suhtes tekib koheselt kahtlus selle tõele vastavuses.

Piir olulise ja ebaolulise rikkumise vahel ei ole kõigil juhtudel alati üheselt selge. Üldiselt piisavalt selgest piirist võib rääkida vaid KrMS § 339 lg-s 1 sisalduvate menetlusõiguslike nn absoluutsete oluliste rikkumiste puhul. Siin on aga üks oluline erand: KrMS § 339 lg 1 p-s 7 nimetatud menetlusõiguse absoluutne rikkumine, kohtuotsuse põhjenduste puudumine, on sageli mõistetavalt üsnagi hinnanguline asjaolu ja seetõttu praktikas vägagi ähmaste piiridega fenomen.¹⁰⁹

Nt on lubamatuks tõendiks asitõend, mille äratundmiseks esitamisel esitati üksnes üks objekt, sellisel juhul on rikutud äratundmiseks esitamisel olulisel määral KrMS § 81 sätteid ning

¹⁰⁵ RKKKo 3-1-1-52-09 p 12.

¹⁰⁶ TlnRnKo 1-09-15577 p 8.3.

¹⁰⁷ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 650.

¹⁰⁸ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 223.

¹⁰⁹ E. Kergandberg. Tractatus terribles. Karistusõigus versus kriminaalmenetlusõigus: mõned põgusad väited, näited ja ettepanekud. Juura 2009 lk 87.

kuivõrd tõend on saadud kriminaalmenetlusnorme rikkudes, on tegemist kohtukõlbmatu tõendiga ning see tuleb tõendite hulgast välja jätta.

KrMS § 63 näeb ühe võimaliku tõendiliigina ette dokumendi ja seda juhul, kui see sisaldab teavet tõendamiseseme asjaolude kohta, kuid kohtukolleegiumi hinnangul on olulise menetlusnormi rikkumisega kogutud ja sellega seoses ebaseaduslikuks ja kohtukõlbmatuks tõendiks tunnistatud eksperthinnangu ümberhindamiseks seaduslikuks ja kõlbliku muuks dokumentaalseks tõendiks vastuolus tõendite hindamise ja kasutamise põhimõtetega.

Ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõttega ei ole kooskõlas olukord, kus kohus võib süüdimõistvat kohtuotsust tehes tugineda muuhulgas tõendile, mille saamise seaduslikkust pole süüdistaval ega tema kaitsjal olnud võimalik kontrollida. Seega lasub kohtul vastava taotluse esitamise korral kohustus veenduda eeskätt jälitustoimingu lubatavuse eelduseks oleva kohtu või prokuratuur loa olemasolus ning selles, et tõendina kasutatav teave on saadud just lubatud toimingute käigus ja loas märgitud ajavahemikul.¹¹⁰ Ka teistel viisidel kui jälitustoimingu teel kogutud tõendite puhul on oluline hinnata, kuidas need tõendid on saadud.

Lubatavuse kontrollimise käigus peaks kohus hindama ka seda, et tõend on kaasatud seaduslikult ning on seetõttu kohtumenetluses lubatav. Kui kohtumenetluse pool väidab, et tõend ei ole lubatud, peaks kohus kindlasti põhjendama, miks tema antud tõendi lubatuks või lubamatuks loeb. Euroopa Kohtu hinnangul on siseriikliku kohtu kontrollida, kas kõigi faktiliste ja õiguslike tõendite lubatavuse analüüs sisaldab riski võistlevuse põhimõtte ja õigus ausale kohtumenetluse põhimõtte rikkumist.¹¹¹ Euroopa Inimõiguste kohus on öelnud, et nende roll ei ole kehtestada printsiipi, kas kindlat tüüpi nt ebaseaduslikult kogutud tõendid võivad olla lubatavad või mitte. Kogu kohtumenetluse õiglus ei ole alati tingimata seotud ebaseaduslikult kogutud tõendite lubatavusega.¹¹²

Strasbourg'i kohtu praktikast lähtuvalt ei pruugi tõendite kogumist sätestava siseriikliku menetlusõiguse rikkumine tähendada EIÕK rikkumist ja seega võib sellise rikkumisega saadud teavet avalikust menetlushuvist lähtuvalt olla käsitletav lubatava tõendina. Kuid seda, kas aset leidnud menetlusõiguse rikkumisega saadud teave võiks siiski olla käsitletav lubatava tõendina, saab hinnata vaid retrospektiivselt, kaaludes kõnealuse rikkumise olulisust ja avalikku menetlushuvi. Õigusriiklikkuse põhimõttest tulenevalt ei saa lugeda õigeks seda, et

¹¹⁰ RKKKo 3-1-1-63-08 p 13.3.

¹¹¹ Andre Klip. European Criminal law. An Integrative approach. Intersentia 2012. lk 280.

¹¹² Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of the European Union. CFR-CDF.opinion3-2003 30 november 2003 lk 6. Arvuti võrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/fundamentalrights/files/cfr_cdf_opinion3_2003_en.pdf (22.04.2016)

menetleja rikuks tõendeid koguma asudes teadlikult ja tahtlikult menetlusõigust põhjendusega, et ka rikkumisega saadud teavet võib tõendiks lugeda.¹¹³

Eelpooltoodust järeldades võib öelda, et kohus peaks tõendite lubatavuse kontrollimise puhul kõigepealt välistama, et tõendeid on kogutud kasutades keelatud meetodeid vastavalt KrMS §-le 64. Selline eksimus välistab koheselt tõendi lubatavuse. Alles pärast keelatud meetodite kasutamise välistamist saab kohus hakata hindama muid menetluslikke vigu, mis on tehtud tõendi kogumisel. Seejuures peab kohus andma hinnangu eksimuse olulisusele ning seeläbi otsustama tõendi lubatavuse. Kohus peab arvestama ka rikutud normi eesmärki. Kuigi menetlusõiguslike sätete rikkumine ei too alati kaasa tõendi lubamatuks tunnistamist¹¹⁴ peab kohus hindama, kas nt kogumis võib tegemist olla menetlusõiguse olulise rikkumisega KrMS § 339 lg 2 mõttes.

2.3 Tõendi usaldusvääruse hindamine

Tõendi usaldusväärus puudutab tõendiallika võimet tõendusteavet korrektselt säilitada ja edasi anda ning on objektiivselt asjaoludega põhjendatav.¹¹⁵ Tõendi usaldusvääruse küsimus tõusetub kohtus üldjuhul alles tõendite hindamisel (KrMS § 61) - seega pärast seda, kui kohus on tõendi vastu võtnud ja selle avaldanud ning see tõend on edukalt läbinud asjakohasuse ning lubatavuse testi.¹¹⁶

Tõendi usaldusväärseks tunnistamine tähendab kohtuniku veendumust, et see tõend on esiteks adekvaatselt kajastanud mingi uuritava kuriteo tunnust ja teiseks, et seda kajastust on võimalik adekvaatselt kriminaalmenetluses ka reprodutseerida.¹¹⁷

Esemeliste tõendiallike puhul (asitõend, tehnilised teabetalletused jne) puhul sõltub kajastamise adekvaatsus mõistetavalt eeskätt tõendi füüsikalise-keemilistest tunnustest ja objektiivsetest peegeldumistingimustest (valgustustingimused, peegelduskontakti ajaline

¹¹³ RKKKo 3-1-1-114-04 p 12.

¹¹⁴ RKKKo 3-1-1-31-11 p 15

¹¹⁵ Andreas Kangur (viide 96) , lk 36.

¹¹⁶ RKKKo 3-1-1-89-12 p 14.

¹¹⁷ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 209.

kestus jne).¹¹⁸ Esemeliste tõendiallikate reprodutseerimise adekvaatsus sõltub kahtlemata ajafaktorist, aga ka üldisemalt sellest, kuivõrd olid tagatud säilimistingimused.¹¹⁹

Võrdlemisi sageli on kohtuotsustes mingi tõendi usaldusväärust põhjendatud selle kaudu, kuidas see tõend n-ö riimub teiste tõenditega. Riimuvate tõendite kogum suurendab kindlasti selle kogumiga kajastatava asjaolu tõenäosust, kuid riimumine ise ei ole ühtegi tõendit iseloomustav tunnus, mis tõstaks selle usaldusväärust.¹²⁰ Ka ei pruugi n-ö riimumata tõend olla ebausaldusväärne.¹²¹

Seadusandja ei ole sätestanud tõendi usaldusvääruse kontrollimiseks mingeid erilisi universaalseid reegleid. Mõned reeglid on siiski nii seadusest kui kohtupraktikast tuletatavad. Nii nt võib ka ekspertiisiakti usaldusvääruse selgitamise eesmärki täita eksperdi ülekuulamine ekspertiisiakti selgitamiseks.¹²²

Tõendi usaldusväärusele saab hinnangu anda üksnes seda uurides ja kõrvutades teiste kogutud tõenditega. Alles tõenditele antava hinnangu tulemusel saab kohus kujundada õigusliku seisukoha, muuhulgas otsustada, kas koosseisupärane käitumine võis olla õigustatud.¹²³

Olukorras, kus erinevate tõendite vahel esineb vastuolu, peabki kohus tõendeid hinnates otsustama, milline tõend on usaldusväärsem.

Samuti peab kohus põhjendama, milline tõend ja miks on usaldusväärsem kui teine tõend. Nt on kohtulikul uurimisel vajalik äratundmiseks esitamise protokollis märgitud ütluste usaldusvääruse kontrollimine.¹²⁴

Kohtulikul uurimisel peaks tähelepanu pöörama sellele, kas kohtueelses menetluses on täpselt järgitud äratundmiseks esitamise menetlusõiguslike reegleid ja ka menetlustaktikalisi nõude.¹²⁵

Siinkohal on tegemist tõendi lubatavuse hindamisega. Kohus peaks kontrollima ka äratundmiseks esitamise protokollis kantud ütlusi, mis KrMS § 82 lg 5 kohaselt käsitlevad tunnuseid, mille järgi tundis äratundja objekti ära. Siinkohal saab kohus kontrollida tõendi (äratundmiseks esitamise protokollis) usaldusväärust just läbi küsitlemisõiguse kasutamise.

¹¹⁸ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 209 - 210.

¹¹⁹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 210.

¹²⁰ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 210.

¹²¹ RKKKo 3-1-1-89-12 p 14.

¹²² Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 210.

¹²³ RKKKo 3-1-1-82-11 p 8.

¹²⁴ M. Sillaots. Kohtulik uurimine ja tõendamisvõimalused kriminaalmenetluses. Juridica 2012/VIII, lk 630.

¹²⁵ M. Sillaots. (viide 124), lk 631.

Kohus saab esitada äratundjale küsimusi objekti suhtes, võrreldes antavaid ütlusi äratundmiseks esitamise protokollis olevatega.

Eristada tuleb tõendiallika üldist ebausaldusväarsust ning konkreetse tõendi ebausaldusväarsust. Esimesel juhul on tõendiallika ebausaldusväarsus süsteemne ja pidev puudus, teisel juhul on tõendi ebausaldusväarsus tingitud konkreetse tõendi kujunemise asjaoludest.¹²⁶ Siit tulenebki tõendi usaldusväarsuse hindamise kaks aspekti esiteks tõendi allika usaldusväarsus ja teiseks tõendi sisu usaldusväarsus. Nt rikkis seade, mis ei toimi korrektselt, võib küll tõendamiseseme asjaolu kohta anda õiget infot, kuid samas ka valeinfot ja on seetõttu püsivalt ebausaldusväärne, kuna tõendiallikas on ebausaldusväärne. Tõendi usaldusväarsust tuleb hinnata konkreetse tõendi kujunemise kontekstis. Tõendi usaldusväarsus ei sõltu sellest, kas tõend muude asjas olevate tõenditega harmoneerub - see on kaalu küsimus.¹²⁷

Riigikohus on võtnud seisukoha, et tõendi usaldusväarsuse hindamisel ei saa iseenesest kriteeriumiks olla see, kuivõrd napp või mahukas on tõend – sõltumata viimati nimetatud asjaoludest on kohus tõendite hindamisel vaba, hinnates tõendeid nende kogumis ja oma siseveendumuse kohaselt.¹²⁸

Riigikohus on nõustunud seisukohaga, et võimalike kahtluste vältimiseks tuleb menetlusdokumentides jälgitavalt kirjeldada, kuidas asitõendi puutumatus tagati, kuna see võimaldab hilisema kriminaalmenetluse raames kontrollida, kas kuriteosündmusega seotud objekt on tõendamiseseme asjaolude selgitamiseks usaldusväärselt kasutatav.¹²⁹

Tõendite alusetult lubamatuks ja ebausaldusväärseks lugemist on riigikohus hinnanud kriminaalmenetlusõiguse oluliseks rikkumiseks, mis toob kaasa otsuse osalise tühistamise ning asja uueks arutamiseks saatmise.¹³⁰

Menetlusseadustikud on konkreetsete tõendiliikide lõikes ette näinud kindlad vormi- ja esitusnõuded, millele kohtule esitatav tõend peab vastama. Üheks niisuguseks nõuete kehtestamise eesmärgiks on ka vähendada tõendi usaldusväarsust negatiivselt mõjutavaid tegureid ja anda kohtule ette juhised usaldusväarsuse hindamiseks.¹³¹

¹²⁶ Andreas Kangur (viide 96), lk 37.

¹²⁷ Andreas Kangur (viide 96), lk 38.

¹²⁸ RKKKo 3-1-1-45-07.

¹²⁹ RKKKo 3-1-1-31-11 p 18.3.

¹³⁰ RKKKo 3-1-1-31-11.

¹³¹ Andreas Kangur (viide 96), lk 39.

Tõendi usaldusväärsuse hindamiseks on esmalt vaja leida, et tõend on asjakohane ja lubatav. Alles seejärel saab hinnata kuivõrd usaldusväärne konkreetne tõend tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamise suhtes on. Siinkohal tuleb hinnata ka tõendi võimet infot endasse salvestada ja edasi anda. Nt võivad ilmastikuolud oluliselt mõjutada esemelisel tõendil asuvaid kuriteojälgi, mis aga ei tähenda, et igal juhul muutuvad need ebausaldusväärseks. Siinkohal peab kohus hindama kõiki selle esemega seonduvaid asjaolusid. Hinnates kõiki olulisi aspekte selgub kuivõrd usaldusväärne on ese asitõendina ja kuivõrd usaldusväärne on see info mida ta kannab.

2.4 Tõendi lõppväärtuse ehk kaalukuse hindamine

Tõendi kaal on määr, mille võrra konkreetne tõend kohtuniku siseveendumust üht või teistpidi mõjutab ning mis on suuresti subjektiivne.¹³²

Tõendi kaalukus kujuneb tõendi uurimise ja hindamise ajal koos kohtuniku siseveendumusega. Tõendi kaal kujuneb seeläbi, kuidas kohus hindab tõendi asjakohasust, lubatavust ja usaldusväärsust. Võib öelda, et mida asjakohasem ja usaldusväärsem tõend on, seda kaalukam see on.

Asjakohasel ja lubataval tõendil on potentsiaali veenda kohut nende faktide esinemiste tõenäosuses, mida tõendada soovitakse. Seega kujuneb kohtu siseveendumus kohtule esitatud tõenditele kaalu omistades.¹³³ Tõendite kooskõla on üks peamisi tõendi kaalu mõjutavaid tegureid.¹³⁴ Tõendi kaal on tihedalt seotud elulise usutavusega.¹³⁵ Tõendite hindamine kitsamas tähenduses ongi kaalumine. Tõend on seda kaalukam, mida lähemal oma tekkelt on ta tõendatavale asjaolule.¹³⁶ Seetõttu on otsesed tõendid kaalukamad kui tuletatud.

Tõendite omavaheline haakumine on samuti tõendite kaalu küsimus – tõendite kogumi kaal on tõenäoliselt suurem kui kõikide kogumisse kuuluvate üksikute tõendite kaalude summa.¹³⁷ Tõendi kaal, olles määr, mille võrra konkreetne tõend kohtu otsust ühele või teisele poole kallutab, on tõendite vaba hindamise põhimõttest lähtuvalt läbinisti subjektiivne nähtus.

¹³² Andreas Kangur (viide 92), lk 36.

¹³³ Oliver Nääs. Mõned menetlusõiguslikud tähelepanekud riigikohtu kriminaalkolleeegiumi otsuses 3-1-1-22-10. *Juridica IV/2010* lk 308 208

¹³⁴ Andreas Kangur (viide 92), lk 38.

¹³⁵ Andreas Kangur (viide 92), lk 41.

¹³⁶ Andreas Kangur (viide 92), lk 41.

¹³⁷ Andreas Kangur (viide 92), lk 41.

Siinjuures on kõige olulisem tähelepanek, et tõendile kaalu omistamine sõltub nii arvukatest faktoritest, mida on peaaegu võimatu defineerida, aga mis vaieldamatult hõlmavad konkreetsest tõendist väljapoole jäävaid asjaolusid nagu näiteks teised asjas uuritud tõendid.

Seega on just konkreetne tõendikogum lahutamatu tervikuna see, mis otsustab konkreetse kohtuniku siseveendumuse kujunemise. Tõendid on kaalu omistamisel vaieldamatult omavahel seotud. Siit ka põhjus, miks tõendeid hinnatakse kogumis ja neile ei saa anda ette kindlaksmääratud jõudu: tõendid täiendavad ja mõjutavad üksteisest tehtavaid järeldusi ainulaadse ja ühekordse kogumis hindamise tulemusena. Kuivõrd tõenditele kaalu omistamine on läbinisti subjektiivne, ei ole võimalik mingi meetodiga täieliku kindlusega hinnata, kuidas oleks konkreetse kohtuniku siseveendumus kujunenud juhul, kui sellest ainulaadsest ja ühekordsest tõendikogumist ära võtta üks või mitu tõendit.¹³⁸

Mingi tõendi lõppväärtus on hinnang selle kohta, kuivõrd olulisel kohal on see tõend kohtu jaoks, lugemaks mingit tõendamiseseme asjaolu tuvastatuks (või kummutatuks).

Tõendite hindamise üks põhi paradokse kipubki olema selles, et eeskätt just kaalukate tõendite puhul võivad tekkida vaidlused seoses nende lubatavuse ja ka usaldusväärsusega.¹³⁹

Tõendite hindamine saab tugineda kogu kohtulikult arutamisel aset leidnule (ka kohtukõnedes, repliikides ja süüdistatava viimases kõnes öeldule), mis siiski peab olema seostatav tõendite vahetu uurimisega §-s 15 sätestatu mõttes.¹⁴⁰

Nõue, et kohus peab lõppkokkuvõttes hindama tõendeid nende kogumis, tähendab eeskätt keeldu ignoreerida n-ö kohtu versiooniga sobimatuid tõendeid. Riigikohtu praktikas märgitu kohaselt tähendab tõendite hindamine nende kogumis muu hulgas seda, et erinevatest tõenditest tulenevad andmed asetatakse omavahelisse konteksti. Ühe või teise versiooni usaldusväärsuse kontrollimisel tuleb seda kinnitavad andmed paigutada kuriteosündmusele eelnenud ja järgnenud sündmuste üldisesse kulgu. Seejuures tuleb arvestada isikule inkrimineeritava süüteo liiki ja vastava kuritegeliku käitumise kriminoloogilist eripära. Kohtuotsusest peab selgesõnaliselt tulenema, et kohus on arvestanud kõiki asjaolusid, mis enda olemuselt on kaasuse lahendamisel asjakohased ning mis võivad mõjutada tõendite hindamist. Tõendite selektiivne hindamine on ühelt poolt põhistamiskohustuse § 339 lg 1 p 7

¹³⁸ Oliver Nääs (viide 133), lk 308.

¹³⁹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 211.

¹⁴⁰ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 211.

ja teisalt kohtuliku uurimise ühekülgsus § 338 p 1 tähenduses. Need minetused kujutavad endast kriminaalmenetlusõiguse olulist rikkumist § 339 lg 1 p 7 ja lg 2 mõttes.¹⁴¹

Tõendite hindamisega seonduv kohtu mõttekäik peab olema kõrvalseisjale jälgitav. Selle nõude järgimata jätmine on käsitatav kriminaalmenetlusseaduse absoluutse olulise rikkumisena § 339 lg 1 p 7 mõttes.¹⁴²

Riigikohus on pidanud võimalikuks, et tõendi väljajätmine ei tingi igal juhul kriminaalasja saatmist uueks arutamiseks. Selle otsustamisel tuleb hinnata, kas tõendikogum ja sellele tuginev kohtu arutuskäik võimaldab järeldada, et tegemist ei olnud kohtu veendumuse kujunemisel määrava tõendiga.¹⁴³

Kuigi tõendile kaalu andmine on subjektiivne, peab see siiski kajastuma kohtuotsuses. Nimelt on ka tõendi kaalul oluline roll kohtuniku siseveendumuse kujunemisel. Tõendi kaal sõltub suuresti ka sellest kui usaldusväärseks on kohus tõendit hinnanud, mida usaldusväärsem tõend kogumis on, seda kaalukam ta on.

Tõendi kaal sõltub kogumis ka sellest, kuidas kohus hindab teisi tõendeid, kui ühe tõendi usaldusväärsus langeb, siis mõnel teisel suureneb ja nii sõltubki tõendikogumi kaal oluliselt ka teistest tõenditest.

¹⁴¹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 212.

¹⁴² Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 212.

¹⁴³ RKKKo 3-1-1-22-10 p 14.6.

3. RASKETE ISIKUVASTASTE KURITEGUDE TÕENDAMINE

3.1 Raskete isikuvastaste kuritegude tõendamise

Tõendamise on uuritava kuriteo nende külgede, omaduste ja seoste kogum, mis peab süüdimõistva kohtuotsuse tegemisel olema kohustuslikus korras tuvastatud.¹⁴⁴

Isikuvastaste süütegude peatükk on põhjalikult liigendatud- see jaguneb 8 jaoks. Magistritöö autor uuris antud töös 1.jaos ja 2 jao 1. jaotises kirjeldatud eluvastaseid süütegusid (KarS § 113-117) ja tervist kahjustavaid süütegusid (KarS § 118-119) raskete isikuvastaste kuritegude peatükist.

KrMS § 62 on sätestatud tõendamiseseme asjaolud mis peavad olema kõikide kuritegude puhul olema kohtuotsuse tegemisel tuvastatud, nendeks on:

- 1) kuriteo toimepanemise aeg, koht ja viis ning muud kuriteo tehilolud;
- 2) kuriteokoosseis;
- 3) kuriteo toimepannud isiku süü;
- 4) kuriteo toimepannud isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud.

Kui rääkida raskete isikuvastaste süütegude tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisest, siis ei ole seaduses ja menetlusõiguse alases erialakirjanduses lahti kirjutatud loetelu mis just konkreetse kuriteo liigi puhul peab olema tuvastatud, Kriminaalmenetlus seaduses on vaid eelnevalt toodud punktid, mis käivad üldiselt kõigi kuriteo liikide kohta, kuid kriminalistika alases (eriliigiliste kuritegude uurimise metoodika) erialakirjanduses on need lahti kirjutused siiski olemas.

Näiteks tapmise uurimisel kui leitakse vägivallatunnustega laip, kuid surma põhjus ei ole selge, esitatakse lähteandmete pinnalt sündmuse laadi kohta menetlusversioonid, milles oletatakse, et tegu on kas tapmisega, enesetapuga või surmaga õnnetusjuhtumi tõttu.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 213.

¹⁴⁵ Herbert Lindmäe. Menetlusmetoodika I.Tallinn. Juura 1998, lk 86.

Tapmise uurimisel antakse kriminalistika alases erialakirjanduses soovitusi ja nõuandeid tõendamisasjaolude väljaselgitamiseks nagu nt. tapmise koha kohta menetlusversioonide püstitamisel tuleb arvestada asjaoluga, et see ei lange vahel kokku laiba leidmise kohaga: laip toimetatakse peale tapmist mujale.¹⁴⁶ Tapmise viisi kohta menetlusversioonide püstitamisel tuleb arvestada, kas tapmine on üksikasjalikult ette valmistatud ja läbi mõeldud või niisugune kuritegelik eeltegevus puudub. Menetlusversioonide püstitamisel on vaja teada tapmise varjamise võimalusi ja mooduseid. Kuna tihti viitab ajend konkreetsele isikule või isikute ringile, püstitatakse tapmise eeluurimisel ajendi kohta kogutud andmetest lähtudes menetlusversioone ka tapja kohta.¹⁴⁷

Menetlusversioone tuleb tapmise eeluurimisel püstitada veel kuriteosündmuse muudegi asjaolude kohta, seletamaks näiteks: milles seisneb tapmise ettevalmistamine, millist teed tuli kurjategija sündmuskohale ja lahkus sealt, millised olid tapja toimingud teokohal, kus tapmine toime pandi, kuhu on laip peidetud jne. Tõendamiseseme asjaolude kohta püstitatud menetlusversioonidest hargnevad eriversioonid.¹⁴⁸

Tapmise eeluurimisel määratakse lähteandmete pinnalt kindlaks menetlusversioonidest tõusetuvate küsimuste lahendamiseks vajalikud menetlustoimingud, nende eesmärgid ja järjestus. Tapmise puhul on nendeks sündmuskoha vaatlus, vajadusel laiba esitamine isiku äratundmiseks, ekspertiiside määramine, tunnistajate ülekuulamine, kahtlustatavaga seonduvad menetlustoimingud.¹⁴⁹

Eestis on kasutusel kolmeastmeline liigitus tapmise kvalifikatsioonideks. Tapmine KarS § 113 järgi on põhikoosseis, § 114 on kvalifitseeritud koosseis ja § 115-117 on privilegeeritud koosseis.

Koosseisutüübi poolest on tapmine suvalise teokirjeldusega koosseis. Tapmine tähendab tegu, millega põhjustatakse teise isiku surm.¹⁵⁰ Tuvastamaks, et tegemist on tapmisega, pean üheks kõige tähtsamaks osaks kohtuarstliku-ekspertiisi mis selgitab välja surma põhjuse. Konkreetse vigastuse mille tulemusena on isik surma saanud. Seda põhjusel, et tapmisega rünnatav õigushüve on inimese elu, mis algab sünni ja lõpeb surmaga. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 16 järgi on igaühel õigus elule ning meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta.

¹⁴⁶ Herbert Lindmäe. (viide 145), lk 87.

¹⁴⁷ Herbert Lindmäe. (viide 145), lk 87,88.

¹⁴⁸ Herbert Lindmäe. (viide 145), lk 93.

¹⁴⁹ Herbert Lindmäe. (viide 145), lk 94.

¹⁵⁰ Jaan Sootak. Isikuvastased süüteod. Tallinn 2014, lk 27

Tapmise teobjekt on teine inimene ning tapmise tagajärjeks on teises inimese surm. Antud süüteo subjektiivne külg on tahtlus, mis omakorda jaguneb kavatsetus (kannatanud surm on toimepanija eesmärk), otsene tahtlus (toimepanija kindlalt küll ei tea, kuid peab võimalikuks, et tema tegu põhjustab kannatanu surma ning möönab seda).¹⁵¹

Loomulikult ei saa kõrvale jätta kõiki teisi uurimis- ja menetlustoimingutega kindlaks tehtavate tõendite tähtsust tõendamisel. Ka tapmiseks kasutatava vahendi olgu selleks teatud liiki relv või lihtlabane pekumine käte ja jalgadega või hoopis kägistamine on uuritava tapmisjuhtumi puhul oluline kindlaks teha. Ka selle tuvastamisele aitab kohtuarstlik-ekspertiis kaasa.

Kuigi seaduses pole tõendamiseseme puhul eristatud süüteoliike, siis KrMS § 85 sätestab eraldi uurimistoiminguna laiba vaatluse mille kohaselt tuleb vaatlusprotokollis selgitada:

- 1) laiba isik või tundmatu laiba puhul antakse selle kirjeldus;
- 2) laiba asukoht, asend ja poos;
- 3) laiba juures olevad kuriteojäljed ja asjad;
- 4) kuriteojäljed laiba katmata kehaosadel, rõivastel ja jalatsitel ning kaetud kehaosadel;
- 5) koolnutunnused;
- 6) muud kriminaalasja lahendamiseks vajalikud tunnused.

KarS § 114 ehk tapmise kvalifitseeritud koosseisu puhul on kõigele eelnevalt mainitule vaja prokuröriil tõendada teatud tunnuste esinemine tapmise oludes, et selle teo saaks hinnata tapmise enamohthlikuks koosseisuks ehk mõrvaks.

Sellisteks tunnusteks on KarS § 114 järgi tapmine

- 1) piinaval või julmal viisil;
- 2) üldohtlikul viisil;
- 3) kahe või enama inimese suhtes;
- 4) vähemalt teist korda;
- 5) seoses röövimisega või omakasu motiivil;

¹⁵¹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk.361-362.

- 6) teise süüteo varjamise või selle toimepanemine hõlbustamise eesmärgil;
- 7) lõhke-seadeldise või lõhkaine kasutamisega.

Tõendamaks tapmist piinaval viisil on vaja prokuröril tõendada, et süüdistatav põhjustas ohvrile suurt valu või kauakestvalt muid füüsilisi vaegusi. Julmuse tõendamiseks tuleb näidata süüdistatava suhtumist ohvrisse, mis peab väljendama põhimõttelist ja erilist hoolimatust inimelu ja inimkeha kui väärtuse suhtes. Üldohtliku viisi puhul peab olema tõendatud, et selle teoga seatakse ohtu kolmanda isiku elu või tervis, samuti vara või keskkond suures ulatuses. Kahe või enama inimese tapmine peab olema suunatud vähemalt kahe isiku vastu, seejuures on oluline, et süüdlase käitumine oleks vaadeldav ühe teona. Röövimise või omakasu motiivil toimepandud mõrva puhul, tuleb tõendada kas siis röövimise episoodi lisaks tapmisele või tõendada, et süüdistatava eesmärgiks oli kasu saamine. Teise süüteo varjamise ja toimepanemise hõlbustamisel tuleb tõendada, et teo motiiviks oli varjata või viia täida teist süütegu. Viimane punkt eeldab tapmise toime panemist lõhkeseadeldise või lõhkeainega ja sellisel juhul on vaja tõendada, et inimene on tapetud kasutades selleks lõhkeseadeldist või lõhkeainet.

Privilegeeritud tapmise puhul on täpselt määratletud millal antud koosseis nõ. käiku läheb.

Näiteks KarS § 115 sätestab provotseeritud tapmise, mille eelduseks on hingelise erutuse seisundi tuvastamine tapjal, teo toimepanemise hetkel, mille on põhjustanud kannatanupoolne vägivald või solvamine tapja või tema lähedase isiku suhtes.

Lapse tapmisega (KarS § 116) on tegemist juhul kui ema tapab oma sündiva või vastsündinud lapse. Seega viitab antud paragrahv teobjektile ehk lapsele kelle vastu süütegu on suunatud. Samuti eeldab antud süütegu tahtlust.

KarS § 117 käsitleb surma põhjustamist ettevaatamatusest. Ettevaatamatusest toime pandud tapmise puhul on tegemist juhul, kui isiku eesmärgiks polnud teise isiku tapmine ehk tal puudus tahtlus, kuid tema tegevus või tegevusetus viis selleni ja ta ei osanud surma kui teo tagajärge ette näha.

KarS § 118 käsitleb raske tervisekahjustuse tekitamist kui sellega on tekitatud:

- 1) oht elule;
- 2) tervisehäire, mis kestab vähemalt neli kuud või kui sellega kaasneb töövõime püsiv kaotus vähemalt 40 protsenti täistöövõimest;
- 3) raske psüühikahäire;

- 4) raseduse katkemine;
- 5) nägu oluliselt moonutav ravimatu vigastus;
- 6) elundi kaotus või selle tegevuse lakkamine või
- 7) surm, –

Kui üks nendest punktidest teo tagajärjena on tuvastatud, on koosseis täidetud. Kohtuarstlikekspertiis on ka antud paragrahvi puhul määrava tähtsusega. Prokuröriil on vaja kohtus tõendada, et süüdistatava teo tagajärjel on teisel isikul tekkinud loetelus olevad haiguslikud nähud/vigastused. KarS § 118 koosseis eeldab tahtlust vähemalt kaudse tahtluse vormis.

Süüdlase tegevus tuleb kvalifitseerida KarS §-de 117 ja 118 kogumina juhul, kui kannatanule tekitatakse tahtlikult raske tervisekahjustus ja seejuures põhjustatakse ettevaatamatusest tema surm.¹⁵²

Toimepanija teo õiguslik hindamine KarS §-de 117 ja 118 kogumina eeldab vältimatult seda, et süüdlane pidas kannatanu tervist kahjustades kaudse tahtluse tasemel vähemalt võimalikuks, et tema tegu toob kaasa mõne § 118 p-des 1-6 sätestatud tagajärje, kuid ettevaatamatusest ei näinud ette kannatanu surma saabumise võimalikkust.¹⁵³

Piiritlemaks omavahel KarS § 117 ja § 118 p 1 mõttes tahtlikku elule ohtlikku raske tervisekahjustuse tekitamist, millega ettevaatamatusest põhjustatakse surm, kaudse tahtlusega tapmist KarS § 113 kohaselt ja surma ettevaatamatut põhjustamist KarS § 117 tähenduses, tuleb täiendavalt silmas pidada järgmist. Kuna objektiivsete tunnuste poolest on nimetatud teokirjeldused kokkulangevad, on nende eristamine võimalik üksnes subjektiivse külje alusel.¹⁵⁴

KarS § 119 käsitleb raske tervisekahjustuse tekitamist ettevaatamatusest. Samalaadselt surma põhjustamisega ettevaatamatusest on tegemist olukorraga kus süüdistatava teos puudus tahtlus selles osas mis puudutas teo lõpptulemit ehk raske tervisekahjustuse tekitamist.

Tunnistades, et § 118 I p-des 1-7 sätestatud tagajärjed on võimalikud nii tahtlikult kui ettevaatamatusest, tekib küsimus §-de 117 ja 119 rakendusosalast. Surma ettevaatamatu

¹⁵² RKKKo 3-1-1-57-10

¹⁵³ RKKKo 3-1-1-57-10

¹⁵⁴ RKKKo 3-1-1-57-10 p.7.3

põhjustamine § 117 järgi tuleb kõne alla siis, kui ka tagajärjeni viinud tegu on ettevaatamatu.¹⁵⁵

Sama kehtib ka juhul, kui isik tekitab kannatanule ettevaatamatusest raske tervisekahjustuse – nt vastutab ta § 118 I 1 alusel, kui tegu oli tahtlik, nt tõukab kannatanut, kes saab kukkudes vigastuse. Seega tuleb § 117 ja § 119, mitte aga § 118 kohaldamisele ainult siis, kui mitte ainult tagajärg, vaid ka tegu on ettevaatamatu; ka nt siis, kui tegu osutub ettevaatamatuks *aberratio ictus`e* alusel.¹⁵⁶

3.2 Kohtutoimikute analüüs

Riigikohus on selgitanud, et kohus on erapooletu õigusemõistja, kelle roll seisneb eelkõige tõendamise reeglite järgimise tagamises kohtuistungil, seejärel kogutud tõendite hindamises ja nende pinnalt otsuse tegemises.¹⁵⁷

KrMS § 61 lg 1 sätestab, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu. Seega ei vihja Eesti kriminaalmenetluse seadustik kuidagi sellele, millist tõendi liiki peaks eelistama kuritegude tõendamisel, seega on tõendiliigid õiguse mõistes võrdse kaaluga ja tõendi olulisus sõltub konkreetse juhtumi iseloomust. Analüüsides tõendi liikide erisusi, võib kalduda arvamusele, et esemelised tõendid annavad usaldusväärsemat informatsiooni, kuna esemeliste tõendite olekul on iseloomulik muutumatum olek ajas ning samuti asjaolu, et ütlused võivad olla subjektiivsed ja ütlusi andvad isikud mõjutatavad. Ütluste puhul võib tekkida ka olukord, kus kohus leiab, et ütlused on ebausaldusväärsed ning jätab seetõttu need arvesse võtmata. Tihti täiendavad isikulised ja esemelised tõendid üksteist, näiteks ütluste abil on kergem seostada füüsiliste tõendite tekkimist sündmuskohale. Praktikast esineb ka olukordi, kus kuriteo tõendamisel on esindatud ainult üht liiki tõendid, millisel juhul tuleb kohtul otsuse tegemisel toetuda vaid nendele tõenditele mis on prokuröri ja kaitsja poolt kohtusse esitatud.

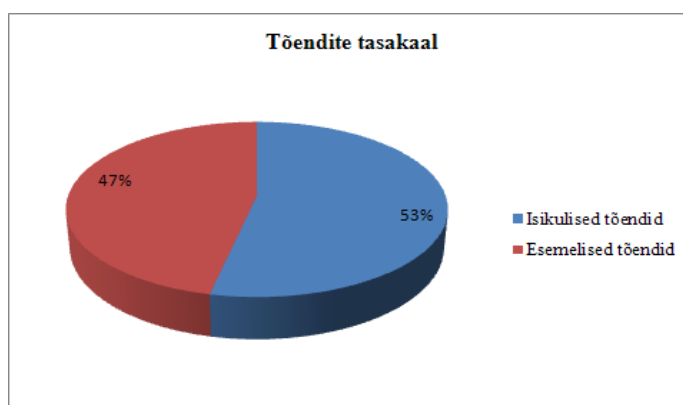
Antud magistritöös on kasutatud kohtupraktika kvantitatiivset ehk empiirilist uurimismeetodit. Töö autor leidis, et antud uurimismeetod on kõige sobivam välja selgitamiseks isikuliste ja esemeliste tõendite tasakaalu raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel, kuna see põhineb arvandmete analüüsil. Töö autor analüüsis kõiki raskete

¹⁵⁵ Priit Pikamäe. Kuidas omistada surma?-Juridica 2013/VIII lk 576.

¹⁵⁶ Jaan Sootak. Isikuvastased süüteod (viide 145), lk 75

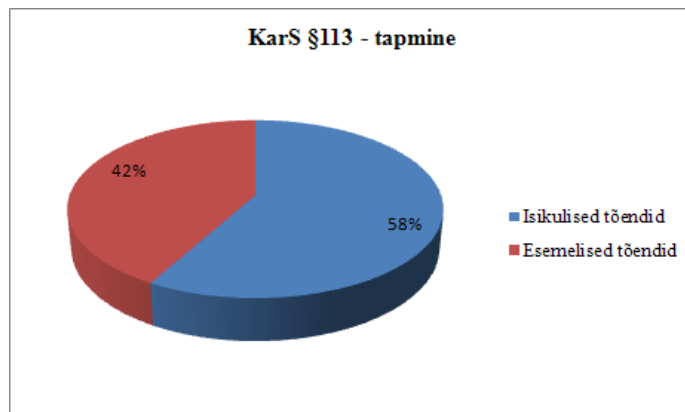
¹⁵⁷ RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.1.

isikuvastaste kuritegude (KarS §-d 113-119) kohtutoimikuid mis on Pärnu Maakohtus üldmenetluses olnud aastatel 2009-2014. Kohtutoimikuid raskete isikuvastaste kuritegudega üldmenetluses oli kokku 24. Isikulisteks tõenditeks luges töö autor Kriminaalmenetluse seadustiku § 63 lg-st 1 lähtudes kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja ja asjatundja ütluse või eksperdi ütluse ekspertiisiakti selgitamisel. Tõendeid esemeliste tõendite ehk asitõenditena käsitles töö autor lähtuvalt KrMS § 124 lg-st 1, mille kohaselt on asitõend kuriteo objektiks olnud asi, kuriteo toimepanemise vahend, kuriteojäljega asi, kuriteojäljest valmistatud jäljend või tõmmis või kuriteosündmusega seotud muu asendamatu objekt, mis on kasutatav tõendamiseseme asjaolude selgitamisel. Kohtutoimikutes olevatest dokumentidest on analüüsitud prokuröri poolt kohtusse esitatavat süüdistusakti mis kajastab kuriteoga seotud tõendite loetelu. Kohtuistung protokoll, milles kajastub nii taotlus täiendavate tõendite esitamiseks ja kogumiseks prokuröri ning kaitsja poolt, kui ka tõendite arvestamine kohtu poolt. Kohtu otsus nende aktsepteerimise või mitte aktsepteerimise kohta ja põhjendus sellele. Ühe kõige olulisema dokumendina analüüsiti ka põhistatud kohtuotsust, milles avaldus oluline teave selle kohta milliseid tõendeid kohus otsuse tegemisel arvestas ja milliseid tõendeid mitte. Samuti põhjendust selle kohta miks teatud tõendeid otsuse tegemisel arvesse ei võetud.



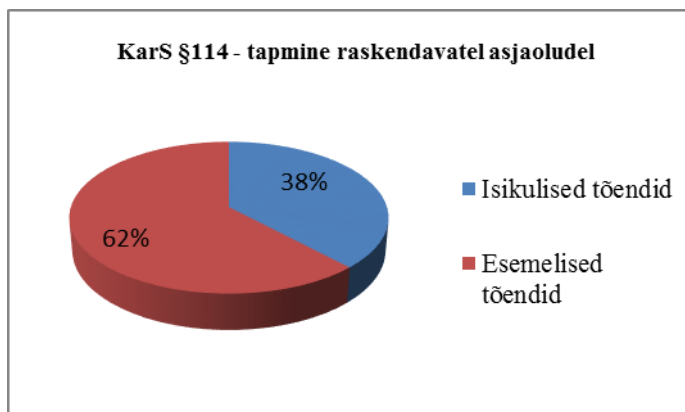
Joonis 1

Analüüsid esemeliste ja isikuliste tõendite tasakaalu leidis töö autor toimikuid uurides, et esemelised ja isikulised tõendid on esindatud peaaegu võrdväärsena. Nimelt jagunesid protsendid järgmiselt: esemelisi tõendeid 46,6% ja isikulisi tõendeid 53,4%. Sellest võib järeldada, et raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel on võrdselt tähtsal kohal mõlemad tõendi liigid, mis on autori arvates väga positiivne.



Joonis 2

Analüüsidest tõendite tasakaalu kuriteoliikide kaupa, mis antud töös käsitletud leidsid, oli KarS § 113 puhul tõendite tasakaal järgmine: isikulisi tõendeid oli 58% ja esemelisi tõendeid 42%. Sellest võib järeldada, et üsna võrdselt on tõendiliigid tapmiste puhul esitatud. Autori arvates võiks antud kuriteoliigi puhul domineerivamaks tõendiliigiks olla pigem esemelised tõendid.

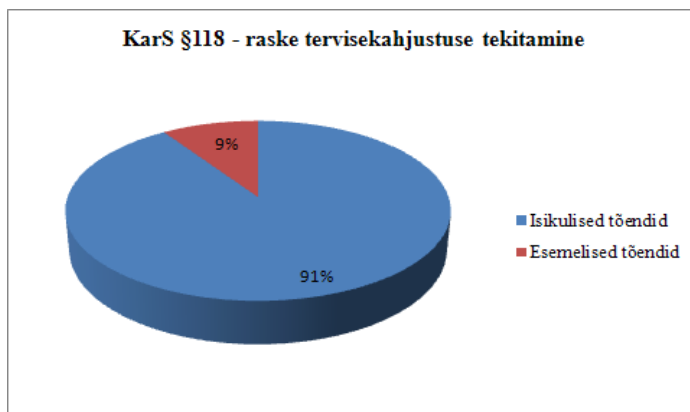


Joonis 3

Analüüsidest mõrva paragrahvi puhul tõendiliikide tasakaalu, selgus, et: isikulisi tõendeid esitati 38% ja esemelisi tõendeid lausa 62%. Siin kohal on autori arvates taaskord paslik tsiteerida Sir Arthur Conan Doyle, kes on oma teoses „Sherlock Holmesi seiklused“ öelnud kuritegude tõendamise kohta väga tabavalt:“ Veidruses peitub peaaegu alati vihje. Mida ilmetum ja tavalisem on juhtum, seda raskem on seda lahendada.“ Raskeid isikuvastaseid kuritegusid uurides nõustub autor eelneva seisukohaga täielikult. Uurides kohtutoimikuid, leidis töö autor, et mida võikam oli kuritegu, seda rohkem jäi toimunust jälgi ja seda

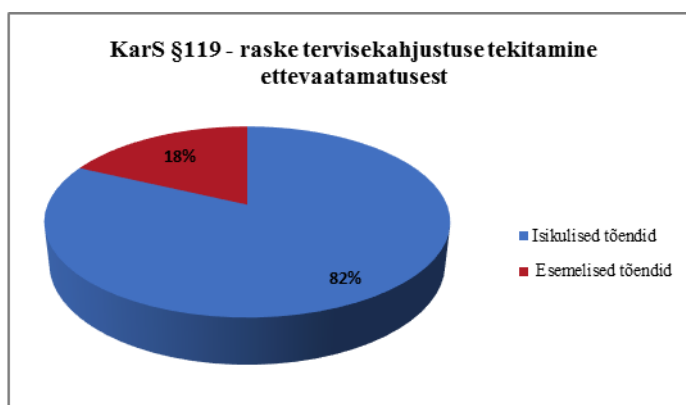
kõrgendatuma tähelepanuga ametnikud asja uurisid. Seetõttu tuvastati ka kuriteo toimepannud isikud kiirelt ja anti kohtu alla.

KarS § 115-117 töö autor ei analüüsi, kuna aastatel 2009-2014 Pärnu Kuninga tänava kohtumajas üldmenetluses antud süütegusid ei esinenud.



Joonis 4

Raske tervisekahjustuse tekitamise juhtumites jaotusid tõendiliigid järgmiselt: isikulisi tõendeid 91% ja esemelisi tõendeid 9%. Nii suur protsent isikulisi tõendeid näitab, et sellise süüteo puhul on valdavateks tõenditeks tunnistajad ja eksperdi ütlused tervisekahjustuse kohta. Autori hinnangul olid antud juhtumid valdavalt toime pandud avalikus kohas ja mitmete tunnistajate juuresolekul, sellest on ka tingitud isikuliste tõendite tugev ülekaal.



Joonis 5

Süütegudes kus pandi toime raske tervisekahjustuse tekitamine ettevaatamatusest tugineti peamiselt isikulistele tõenditele. Üks selline juhtum oli kohtutoimikus nr. 1-12-5377, kus arsti

hoolsus kohustuse rikkumise tulemusena tekitati vastsündinud lapsele raske tervisekahjustus. Süütegudes kus pandi toime raske tervisekahjustuse ettevaatamatusest tugineti 82% isikulistele tõenditele, nagu tunnistajate, ekspertide, süüdistatava tunnistustele. Esemelisi tõendeid kasutati antud kuritegude tõendamisel 18% juhtudest, sellisteks tõenditeks olid peamiselt kohtuekspertiisiakt ja haigla dokumendid.

Kriminaalmenetluse pooled võivad esitada kohtuistungis alguses taotlused täiendavate tõendite kogumiseks. Teatud juhtudel on kriminaalmenetluses kohtulikult arutamisel vaja esitada täiendavate tõendite kogumise taotlus. Kuid sellise taotluse esitamine on põhjendatud vaid teataval tingimustel.¹⁵⁸

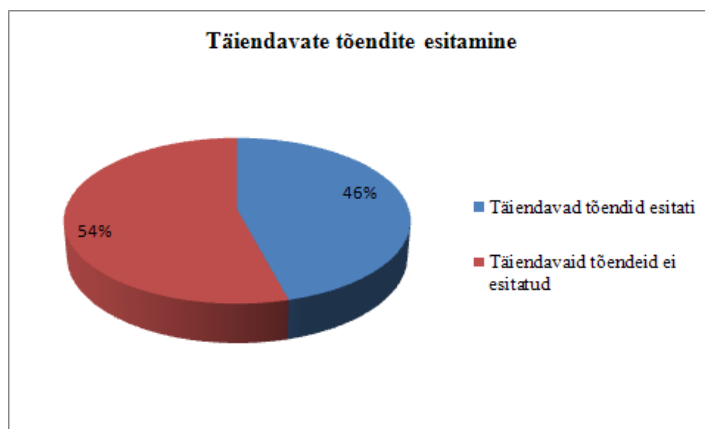
Tulenevalt KrMS § 286¹ lg 1 võtab kohus vastu ainult sellise tõendi ja korraldab selliste tõendite kogumise, millel on kriminaalasjas tähtsust.

Kohus võib keelduda KrMS § 286¹ alusel tõendi vastuvõtmisest ja selle tagastada või keelduda tõendi kogumisest lisaks kui:

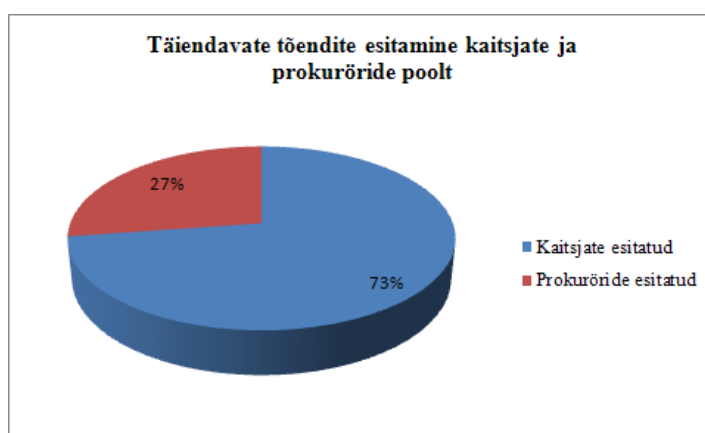
- 1) tõend ei ole kättesaadav, eelkõige kui teada ei ole tunnistaja andmed või dokumendi asukoht, samuti kui tõendi tähtsust ei ole vastavuses tõendi kättesaamiseks mineva ajakuluga või sellega seotud muude raskustega;
- 2) tõendit ei olnud loetletud süüdistus- ega kaitseaktis ning kohtumenetluse pool ei ole nimetanud olulisi põhjuseid, miks ta ei saanud taotlust varem esitada;
- 3) tõendi esitamise ja kogumise vajadust ei ole põhjendatud;
- 4) esineb mõni KrMS 4. jaos nimetatud alus tõendi vastuvõtmisest keeldumiseks.

(3) Tõendi vastuvõtmisest või tõendite kogumisest keeldumise kohta teeb kohus määruse, mis kantakse kohtuistungis protokollis.

¹⁵⁸ Meris Sillaots. Täiendava tõendi kogumise taotlus kriminaalmenetluses. - Juridica. 2010/1



Joonis 6



Joonis 7

Uurides prokuröri ja kaitsja poolt esindatud täiendavate tõendite esitamist kohtu menetluse alguses ja taotlusi täiendavate tõendite kogumiseks, tuli töö autorile üllatusena tõsiasi, et täiendavaid tõendeid esitati lausa 45,8% juhtudest ehk peaaegu pooltel juhtudest. Kui võrrelda paljud nendest tõenditest oli esitatud prokuröri ja paljud kaitsja poolt, siis tuleb tõdeda, et aktiivsem pool täiendavate tõendite esitamisel olid kaitsjad. Kaitsjad esitasid täiendavaid tõendeid 72,7% juhtudest, prokurörid aga 27,3% juhtudest. Sellest järeldub, et prokurörid on kohtueelses menetluses tõendite kogumisel teinud oma tööd põhjalikult. Enamikel juhtudel olid kõik tõendid toodud juba süüdistusaktis.

Analüüsid seda kui paljudel kordadel kohus täiendavate tõendite esitamise rahuldas, tuli uurimusest välja, et enamustel kordadel võttis kohus antud tõendid arvesse.

Minu uuritud toimikutes esines ainult ühel korral juhul, kus kohus ei võtnud täiendavat tõendit kohtuasja juurde. Näiteks uuritud toimikus nr. 1-11-7944 esitas kaitsja taotluse täiendavate tõendite kogumiseks. Kaitsja palus teostada sõrmejälje-ja DNA

kompleksekspektiisi 3 viinapudeli pealt sõrmejälgede ja DNA võtmiseks. Kaitsja eesmärk oli sellega kinnitada süüdistatava versiooni sellest, et kuriteo toimumise hetkel oli sündmuskohal olnud peale tema veel kaks isikut. Kohus keeldus täiendava tõendi kogumisest põhjendusel, et tõend ei ole usaldusväärne. Karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes on öeldud, et esemaliste tõendiallikate reprodutseerimise adekvaatsus sõltub kahtlemata ajafaktorist, aga ka üldisemalt sellest, kui võrd olid tagatud säilimistingimused.¹⁵⁹ Antud juhtumi puhul polnud menetlejad pidanud vajalikuks tõendamise eesmärgil eelnevalt mainitud viinapudeleid sündmuskohalt kaasa võtta. Süüdistatava õde oli pudelid peale kuriteo toimumist koristamise käigus kilekotiga sahvrisse tõstnud. Kaitsja, kuuldes pudelite olemasolust 3 kuud hiljem, soovis nendelt pudelitelt koguda täiendavaid tõendeid.

Riigikohus on nõustunud seisukohaga, et võimalike kahtluste vältimiseks tuleb menetluskohal jälgitavalt kirjeldada, kuidas asitõendi puutumatus tagati, kuna see võimaldab hilisema kriminaalmenetluse raames kontrollida, kas kuriteosündmusega seotud objekt on tõendamiseseme asjaolude selgitamiseks usaldusväärselt kasutatav.¹⁶⁰

Kuna antud juhul polnud tõendid kogutud menetlejate poolt vastavalt seaduses sätestatud tingimustel, vaid need nn. tõendid olid korjatud, hoiustatud ja säilitatud tavainimese poolt, ei ole tegemist usaldusväärsete tõenditega mistõttu kohus keeldus sõrmejälje- ja DNA kompleksekspektiisi läbiviimisest. Ka prokurör vaidles kaitsja taotlusele täiendavate tõendite kogumisele vastu, põhjendades seda sellega, et tegemist pole asitõendiga, kuna pole teada kust need pärinevad, kus need on vahepeal olnud, kust ja kelle käest need saadud on ja kas need pudelid üldse on sealt sündmuskohalt pärit.

Antud asjas esitas kaitsja ka muid täiendavaid tõendeid nagu: kannatanuga seotud fotod, demonstreerimaks, et isikul oli kalduvus purjuspeaga olla vägivaldne. Fotodel oli kannatanu maja uks, mis oli jalaga sissepoole löödud, see pidi kaitsja väitel näitama millist jõudu ja iseloomu omas kannatanu. Samuti taotles kaitsja tunnistajana üle kuulata kohtuarst-eksperti. Need taotlused kohtunik ka rahuldada.

Järgnevalt kirjeldab töö autor tõendeid mida kohus prokuröri ja kaitsja taotlusel täiendavate tõenditena kohtu asjade juurde võttis. Sellisteks tõenditeks olid: tunnistajad kohtus ülekuulamiseks, tõend töötukassas arvel olemise kohta, fotod, kõneeristused, eksperti kutsumine kohtusse, varasema tühistatud kohtuotsuse kohtuistungis protokollid, tervislikku

¹⁵⁹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 10), lk 210.

¹⁶⁰ RKKKo 3-1-1-31-11 p 18.3.

seisundit kinnitavad tõendid, süüdistatava iseloomustus kinnipidamisasutusest, süüdistatava iseloomustus kooli poolt, väljavõte varasema karistuse kohta.

Järgnevalt uuris töö autor tõendeid mida prokurör kohtule ei esitanud. Siinkohal märgib autor, et vaid ühes toimikus oli prokurör jätnud tõendi füüsilisel kujul kohtule esitamata, nimelt jättis prokurör kohtule esitamata asitõendina süüdistatava saapad, vihjates sellele, et puudus vajadus saapaid kohtule reaalsel kujul demonstreerida, kuna fotod ja jalatsijälje-ekspertiis on tõendamiseks piisav.

Uurides toimikutes olnud põhistatud kohtuotsuseid selles osas milliseid tõendeid kohus oli otsuse tegemisel arvestanud, võib öelda, et vaid vähesed tõendid jäid kohtu poolt arvesse võtmata. Suuresti on esitatud ja kohtu poolt arvesse võetud tõendid seotud kuriteo iseloomuga, sellega mõtleb töö autor seda, et raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel mängis väga suurt rolli ja oli kohtuotsustes alati pikemalt kajastatud näiteks kohtuarstlik-ekspertiis, süüdistatava, eksperdi, kannatanu ja tunnistajate ütlused, sündmuskoha-vaatlusprotokoll ja DNA ekspertiis.

Tõendid mille kohus jättis arvesse võtmata oli näiteks toimikus nr. 1-11-5527, kus kohus oli jätnud arvesse võtmata esmalt taarakoti põhjendades seda sellega, et tõend pole asjakohane.

Selleks, et üldse hakata hindama tõendi lubatavust, usaldusväärsust ja kaalukust peab tõend olema asjakohane. Tõendi asjakohaseks (kuuluvaks) hindamine tähendab, et see tõend kajastab (peegeldab) kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteo sellist olulist aspekti, mis võimaldab seda kasutada tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tuvastamisel.¹⁶¹

Antud juhul on kohus leidnud, et taarakoti näol polnud tegemist tõendiga mis oleks kajastanud kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteo sellist olulist aspekti, mis oleks võimaldanud seda kasutada tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tuvastamisel.

Teise tõendina mida kohus antud asjas ei arvestanud oli sündmuskoha vaatlusprotokoll. Kohus põhjendas seda sellega, et vaatlusprotokoll esitatud kujul ei vasta tõenditele esitatud nõuetele, kuna protokollis puuduvad kõigi uurimistoimingust osavõtjate allkirjad. Sündmuskoha vaatlusprotokollil oli menetleja allkiri, aga menetlusest võtsid osa veel ka kriminalist ja kohtuarst. KrMS § 152 lg 4 sätestab, et uurimistoimingu või muu menetlustoimingu protokollile kirjutavad alla menetleja, asjatundja, toimingule allutatud isik ja isik, kes on toimingus osalenud, seda seadusest tulenevat nõuet oli antud juhul rikutud. Juhul kui kõik uurimistoimingus osalenud isikud oleks sündmuskoha vaatlusprotokollile

¹⁶¹ RKKKo 3-1-1-16-04 p 9

andnud oma allkirja, oleks kohus saanud kohtuotsuse tegemisel seda tõendit arvestada. Siit järeldeb, kui oluline on uurimis-ja menetlustoimingute tegemisel järgida täpselt nõudeid, mis tulenevad kriminaalmenetluse seadustikust.

Uurides edasi tõendeid mida kohus otsuse tegemisel ei arvestanud leidis töö autor kohtutoimikus nr. 1-10-12134 fakti, et kohus oli otsuse tegemisel välja jätnud 7 isiku tunnistused, põhjendades seda sellega, et ütlused olid vastuolulised, ebausaldusväärsed ja teiste tõenditega vastuolus olevad. Riigikohus on oma lahendis nentunud, et tõendi usaldusväärsusele saab hinnangu anda üksnes seda uurides ja kõrvutades teiste kogutud tõenditega.¹⁶² Olukorras, kus erinevate tõendite vahel esineb vastuolu, peab kohus tõendeid hinnates otsustama, milline tõend on usaldusväärsem.

Pärnu Maakohtu lahendis nr. 1-11-5527 on kohus põhistatud kohtulahendis öelnud, et tõendite hindamisel kogumis tuleb asetada erinevatest tõenditest tulenevad andmed omavahelisse konteksti, mille analüüsimise tulemusel saadud järeldustest tekib kohtu siseveendumus mille alusel omistab kohus antud asjaoludel ühele tõendile suurema kaalu kui teisele. Sama kehtib ka situatsioonides, milles objektiivse tõe väljaselgitamine on seotud nõ. sõna-sõna vastu sõltuvuses asjaosaliste ütlustest.

Kohtutoimikus nr. 1-11-7944 oli kohus otsuse tegemisel jätnud arvestamata sündmuskohalt leitud suitsukonid, põhjendusel, et nende tekkimise aega tuhatooi pole võimalik tuvastada. Sündmuskohaks oli nimelt maja, milles toimusid pidevalt joomingud. Joomingute käigus viibisid majas erinevatel aegadel, erinevad inimesed. Seega oli võimatu tõestada, et suitsukonid mis olid tuhatoois, olid seotud kuriteo toimepanemise hetkel majas viibivate isikutega.

Tõenditest jättis kohus kohtutoimikus nr. 1-09-11027 arvestamata ka kriminaalasja lõpetamise määruse süüdistatava kohta ja kahtlustatava ütlused. Esimesel juhul põhjendas kohus seda asjaoluga, et antud andmed on registris olemas ja kohtul on nendele juurdepääs, teisel juhul ütles kohus, et ei arvesta kahtlustatava ütluseid otsuse tegemisel kuna need on ebausaldusväärsed ja vastuolulised.

¹⁶² RKKKo 3-1-1-82-11 p 8.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö uurimisprobleemiks oli isikuliste ja esemeliste tõendite tasakaal raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel. Töös on analüüsitud Pärnu Maakohtu Kuninga tänava kohtumajas aastatel 2009–2014 üldmenetluses olevate raskete isikuvastaste kuritegude kohtutoimikuid.

Eesmärgiks oli välja selgitada isikuliste ja esemeliste tõendite kasutamise tasakaal raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel ning uurida, kuidas kohus on antud tõendeid hinnanud ja kohtuotsuse tegemisel arvestanud.

Lisaks eelnevatele seadis autor eesmärgiks välja selgitada kuidas kohus on põhjendanud tõendite arvestamist või mitte arvestamist. Antud töös käsitleti ka täiendavate tõendite kogumise taotlemist kohtus.

Kohtutoimikutes olevatest dokumentidest on analüüsitud eelkõige prokuröri poolt kohtusse esitatavat süüdistusakti, mis kajastab kuriteoga seotud tõendite loetelu, kohtuistung protokoll, milles kajastuvad taotlused täiendavate tõendite kogumiseks prokuröri ning kaitsja poolt, kohtu otsust nende aktsepteerimise või mitteaktsepteerimise kohta ja põhjendust sellele. Ühe kõige olulisema dokumendina analüüsiti ka põhjendatud kohtuotsust, milles avaldus oluline teave selle kohta, milliseid tõendeid kohus otsuse tegemisel arvestas ja milliseid tõendeid mitte ning ka põhjendust selle kohta, miks teatud tõendeid otsuse tegemisel arvesse ei võetud.

Tõendamine on kriminaalkohtumenetluse kõige tähtsam osa. Kohus teeb otsuse selle pinnalt, kas ja millised asjaolud kohtumenetluse käigus tõendamist leiavad.

Tulenevalt KrMS §-st 61 peab kohus tõendeid hindama kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Kohus saab isiku süüdi mõista üksnes siis, kui ta on süüstavates tõendites veendunud.

KrMS § 15 sätestab, et kohus saab kohtulahendi tegemisel tugineda vaid nendele asjaoludele, mida on kohtulikult arutamisel vahetult uuritud ja protokollitud. KrMS §-i 60 kohaselt saab kohus otsust tehes tugineda vaid nendele asjaoludele, mis ta on tunnistanud tõendatuks või üldtuntuks. See tähendab, et kohus peab talle esitatud tõendite pinnalt olema veendunud isiku süüis või selle puudumises.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 63 lõikes 1 on määratletud tõendite liigid. Kuigi kohtupraktika uurimisest lähtuvalt on enimkasutatavaks tõendiliigiks isikulised tõendid, siis võttes arvesse tänapäeva kiiret teaduse ja tehnika arengut peaks kahtlemata kasvama asitõendite ja nende uurimisele tuginevate ekspertiiside osatähtsus tõendamisel. Toetudes kohtupraktikale on viimaste aastate tendents tegelikkuses pigem vastupidine. Autori arvates oleks ideaalne, kui mõlemad tõendiliigid oleksid tasakaalus.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 61 ütleb, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu ja kohus hindab tõendeid kogumis.

Seega ei vihja Eesti kriminaalmenetluse seadustik kuidagi sellele, millist tõendi liiki peaks eelistama kuritegude tõendamisel. Sellest võib järeldada, et tõendiliigid on õiguse mõistes võrdse kaaluga ja tõendi olulisus sõltub konkreetse juhtumi iseloomust. Analüüsides tõendi liikide erisusi, võib kalduda arvamusele, et esemelised tõendid annavad usaldusväärsemat informatsiooni, kuna esemelistele tõenditele on iseloomulik muutumatum olek ajas ning samuti asjaolu, et ütlused võivad olla subjektiivsed ja ütlusi andvad isikud mõjutatavad. Ütluste puhul võib tekkida ka olukord, kus kohus leiab, et ütlused on ebausaldusväärsed ning jätab need seetõttu arvesse võtmata.

Samas täiendavad isikulised ja esemelised tõendid üksteist – näiteks ütluste abil on kergem seostada füüsiliste tõendite tekkimist sündmuskohale. Praktikas esineb ka olukordi, kus kuriteo tõendamisel on esindatud ainult üht liiki tõendid. Sellisel juhul tuleb kohtul otsuse tegemisel toetuda vaid nendele tõenditele, mille prokurör ja kaitsja on kohtusse esitanud.

Analüüsides esemeliste ja isikuliste tõendite tasakaalu leidis töö autor toimikuid uurides, et esemelised ja isikulised tõendid on rasketes isikuvastastes kuritegudes esindatud peaaegu võrdväärseks. Nimelt jagunesid protsendid tõendiliikide osas järgmiselt: esemelisi tõendeid oli 46,6% ja isikulisi tõendeid 53,4%. Sellest võib järeldada, et raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel on võrdselt tähtsal kohal mõlemad tõendi liigid, mis on autori arvates väga positiivne. Töö autor eeldas, et isikuliste ja esemeliste tõendite tasakaal on kallutatud pigem isikuliste tõendite poole.

Analüüsides tõendite tasakaalu kuriteoliikide kaupa, mis antud töös käsitlust leidsid, oli KarS § 113 puhul tõendite tasakaal järgmine: isikulisi tõendeid oli 58% ja esemelisi tõendeid 42%. Sellest võib järeldada, et üsna võrdselt on tõendiliigid tapmiste puhul esitatud. Autori arvates võiks antud kuriteoliigi puhul siiski domineerivamaks tõendiliigiks olla pigem esemelised tõendid.

Uurides kohtutoimikuid jõudis töö autor veel ühe huvitava järelduseni. Nimelt mida julmem ja võikam oli kuritegu (eelkõige KarS § 114 järgi kvalifitseeritavad süüteod), seda rohkem jättis süüdistatav kuriteopaigale maha asitõendeid. Selliseid kuritegusid oma võikast iseloomust lähtudes uuriti hoolikamalt ka ametnike poolt. Nendel juhtudel avastati kuriteos kahtlustatavad enamasti ka üsna kiiresti. Seda tõestab ka tõendiliikide tasakaal mõrva paragrahvi puhul, selgus, et: isikulisi tõendeid esitati mõrva juhtumites 38% ja esemelisi tõendeid lausa 62%.

Raske tervisekahjustuse tekitamise juhtumites jaotusid tõendiliigid järgmiselt: isikulisi tõendid 91% ja esemelisi tõendeid 9%. Nii suur protsent isikulisi tõendeid näitab, et sellise süüteo puhul on valdavateks tõenditeks tunnistajate ja eksperdi ütlused. Autori hinnangul olid antud juhtumid valdavalt toime pandud avalikus kohas ja mitmete tunnistajate juuresolekul, sellest on ka tingitud isikuliste tõendite tugev ülekaal.

Kriminaalmenetluse pooled võivad esitada eelistungil taotlused täiendavate tõendite kogumiseks tulenevalt KrMS § 297 ja 258 lg 1 p 4, mis sätestab, et eelistung korraldatakse üldkorras kohtusse saadetud kriminaalasja kohtuliku arutamise planeerimiseks ja kohtumenetluse poolte taotluste lahendamiseks.

Uurides prokuröri ja kaitsja poolt esindatud täiendavate tõendite esitamist kohtumenetluse alguses ja taotlusi täiendavate tõendite kogumiseks, tuli töö autorile üllatusena tõsiasi, et täiendavaid tõendeid esitati lausa 45,8% juhtudest ehk peaaegu pooltel juhtudest. Kui võrrelda paljud nendest tõenditest oli esitatud prokuröri ja paljud kaitsja poolt, siis tuleb tõdeda, et aktiivsem pool täiendavate tõendite esitamisel olid kaitsjad. Kaitsjad esitasid täiendavaid tõendeid 72,7% juhtudest, prokurörid aga 27,3% juhtudest. Sellest järeldub, et prokurörid on kohtueelses menetluses tõendite kogumisel teinud oma tööd põhjalikult.

Analüüsides seda kui paljudel kordadel kohus täiendavate tõendite esitamise rahuldab, tuli uurimusest välja, et enamikel kordadel võttis kohus antud tõendid arvesse. Minu uuritud toimikutes esines ainult ühel korral juhus, kus kohus ei võtnud täiendavat tõendit kohtuasja juurde ja põhjendas seda tõendi ebausaldusväärsusega. Töö autori arvates oli selline otsus igati põhjendatud.

Uurides põhistatud kohtuotsuseid võib öelda, et vähesed tõendid jäid kohtu poolt otsuse tegemisel arvesse võtmata. Esitatud ja kohtu poolt arvesse võetud tõendid on suuresti seotud kuriteo iseloomuga. Sellega peab töö autor silmas asjaolu, et raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel mängisid näiteks kohtuarstlik ekspertiis, süüdistatava, eksperdi, kannatanu ja

tunnistajate ütlused, sündmuskoha vaatlusprotokoll ning DNA-ekspertiis väga suurt rolli ja need olid kohtuotsustes alati pikemalt kajastatud.

Ühe kõige huvitavama näitena, miks kohus tõendit arvesse ei võtnud, oli situatsioon, kus sündmuskohal vaatlust läbiviinud menetleja küll allkirjastas vaatlusprotokolli, aga kohtuarst ja kriminalist mitte.

KrMS § 152 lg 4 sätestab, et uurimistoimingu või muu menetlustoimingu protokollile kirjutavad alla menetleja, asjatundja, toimingule allutatud isik ja isik, kes on toimingus osalenud. Seda seadusest tulenevat nõuet oli antud juhul rikutud, mille tõttu tõendit otsuse tegemisel arvesse ei võetud. Kuid kuna teisi tõendeid, mis süüdistatava süüd kinnitasid oli palju, ei mõjutanud see kohtuotsust.

Lähtuvalt KrMS §-st 61 on kohus tõendite hindamisel vaba. Kohus kujundab uuritud tõendite pinnalt veendumuse tõendamiseseme asjaolude esinemise või puudumise kohta. Siiski peab kohtuotsuse pinnalt olema jälgitav, kuidas kohtu siseveendumus kujunes, milliste tõendite pinnalt kohus just sellise otsuse langetas.

Tõendi kaal on määr, mille võrra konkreetne tõend kohtuniku siseveendumust mõjutab. Tõendi kaal näitab, kui oluline on tõend kohtu siseveendumuse kujunemisel ja tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisel. Mida suurem on tõendi usaldusväärsus, seda suurem on ka tõendi kaal.

Kohtuotsuses on oluline tõendite analüüs. Olgu nendeks isikulised või esemelised tõendid, millele antud asjas kohus tugineb, tähtis on, et kohtuniku siseveendumuse kujunemine oleks lugejale jälgitav ja arusaadav. Kohtuotsuse põhistatuse puudumine on maakohtuotsuse tühistamise alus. Riigikohus on öelnud, et lisaks jälgitavusele peab kohtuotsuse kujunemine olema ka veenev.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti kriminaalkohtumenetluses jälgitakse väga hoolega ja täpselt Kriminaalmenetluse seadustiku sätteid.

Raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel on tõendiliigid tasakaalus ja võrdselt esindatud. Kui

See viitab asjaolule, et elu ja tervise vastu suunatud süüteoed on tõendatud igakülgselt.

USING PERSONAL AND MATERIAL EVIDENCE IN PROVING SERIOUS CRIMES AGAINST A PERSON IN PÄRNU COUNTY COURT IN 2009–2014

Summary

The subject of this paper is the balance of material and personal evidence in proving serious crimes against a person. The court files of serious crimes against a person which were in a general procedure in Kuninga Courthouse of Pärnu County Court in 2009–2014 were analysed in the paper.

The objective was to ascertain the balance of using material and personal evidence in proving serious crimes against a person and find out how the court has evaluated the evidence and taken it into consideration upon rendering a judgment.

In addition to the above, the author aimed to clarify how the court has justified taking into account or not taking into account evidence. The thesis also discussed the request for the collection of additional evidence in court.

The court files analysed were, above all, the statement of charges filed by the prosecutor to the court containing the list of evidence related to the crime, the minutes of the court hearing reflecting the requests submitted by the prosecutor and the criminal defence counsel for collecting additional evidence, and the court judgment about accepting or not accepting these and the justification for that. One of the most important documents analysed was the reasoned judgment that included important information about which evidence the court took into account when making its resolution and which it neglected, as well as the reason for neglecting certain pieces of evidence.

Proof is the most important part of a criminal procedure. The court makes its judgment on the basis of whether and which facts are proved during the procedure.

Arising from § 61 of the Code of Criminal Procedure (CCP), a court shall evaluate all evidence in the aggregate according to the conscience of the judges. A court can convict a person only if it is convinced of the accusing evidence.

§ 15 of the CCP stipulates that a decision of a court may be based only on evidence which has been directly examined in a court hearing and recorded in the minutes. Pursuant to § 60 of the CCP, a court can only rely on facts which it has declared to be proved or a matter of common

knowledge. This means that a court must be convinced on the person's guilt or the lack thereof on the basis of the evidence submitted to it.

§ 63 (1) of the Code of Criminal Procedure stipulates the types of evidence. Although personal evidence is the most commonly used type of evidence according to judicial practice, the proportion of physical evidence and expert opinions based on examining these should definitely increase upon proving, considering the rapid scientific and technological development nowadays. When considering judicial practice, the tendency of recent years is actually rather the opposite. The author thinks that ideally the use of both types of evidence should be in balance.

§ 61 of the Code of Criminal Procedure stipulates that no evidence has predetermined weight and a court shall evaluate all evidence in the aggregate.

Therefore, the Estonian Code of Criminal Procedure does in no way suggest what type of evidence should be preferred upon proving crimes. Thus, it may be concluded that different evidence types are equal in law and the relevance of a piece of evidence depends on the nature of the specific case. When analysing the specifics of evidence types, we may presume that material evidence provides more reliable information, because it can be characterised as more stable in time, whereas testimonies can be subjective and the people giving the testimony may be influenced. Also, a court may find testimonies unreliable and not take them into consideration.

At the same time, personal and material evidence complement each other, for example, testimonies make it is easier to connect physical evidence with the crime scene. In practice there are also situations where only one type of evidence is gathered upon proving the crime. In such an event the court only has to rely on the evidence submitted by the prosecutor and the criminal defence counsel when rendering a judgment.

In the course of analysing the balance of material and personal evidence and examining the files, the author of the thesis found that both types of evidence were represented almost equally often. The evidence types were represented by percentage as follows: 46.6% was material and 53.4% was personal evidence. From this it can be concluded that both evidence types are equally important when proving serious crimes against a person, and the author considers it highly positive. The author had presumed that the balance between personal and material evidence is rather in the favour of personal evidence.

Upon examining court files another interesting conclusion was made: the crueller and ghashtlier the crime (primarily crimes qualified on the basis of § 114 of the CCP), the more

evidence was left behind to the crime scene by the accused. In such cases the suspects of the crime were mostly discovered fairly quickly.

Pursuant to § 297 of the CCP the parties to the criminal proceeding may submit applications for collecting additional evidence and pursuant to § 258 (1) 4) a preliminary hearing shall be held for planning a court hearing of a criminal matter referred to court pursuant to the general procedure and adjudication of the requests of the parties to a court proceeding.

In examining the submission of additional evidence by the prosecutor and the criminal defence counsel at the beginning of the proceeding, the author of the thesis found it surprising that additional evidence was submitted in even 45.8% or almost half of the cases. When comparing how much of this evidence was submitted by the prosecutor and the criminal defence counsel, it is notable that counsels were more active in submitting additional evidence. Criminal defence counsels submitted additional evidence in 72.7% of the cases, prosecutors only in 27.3% of the cases. From this it can be concluded that prosecutors did a thorough job with collecting evidence in pre-trial proceedings.

When analysing how many times the court satisfied the request to submit additional evidence it became clear that in most cases the court took the submitted evidence into account. In the files I examined there was only one instance where the court did not add additional evidence to the case, justifying it with unreliability. The author of the Master's thesis finds the decision fully justified.

When examining reasoned judgments it may be said that only a small amount of evidence was not taken into account by the court. Most of the evidence submitted to and considered by the court was related to the nature of the crime, meaning that when proving serious crimes against a person, forensic medical examination, testimonies of the accused, experts, the victim and witnesses, the inspection report and DNA expert assessment played a very important role and were always thoroughly presented.

An interesting example of a reason why the court failed to consider a piece of evidence was a situation where the person conducting proceedings who inspected the crime scene had signed the inspection report, but the forensic pathologist and the criminalist had not.

§ 152 (4) of the CCP stipulates that the report of an investigative activity or another procedural act shall be signed by the person conducting the proceedings, qualified persons, persons subject to the act and the persons participating in the act. This requirement arising from law had been violated and therefore the piece of evidence was not taken into account

when making the decision. But as there was a lot of other evidence that confirmed the guilt of the accused, this did not influence the court judgment.

Proceeding from § 61 of the CCP, a court is free in the evaluation of evidence. A court is convinced on the bases of the submitted proof about whether the facts relating to the subject of proof exist or do not exist. However, it must be apparent from the court decision how the conscience was developed – which evidence was taken as the basis for the specific decision.

The weight of evidence is a measure by which a specific proof influences the judge's conscience. The weight of evidence shows how important the proof is upon developing the conscience of the judge and determining the facts of the subject of proof. The greater the reliability of the proof, the greater the weight of evidence.

The analysis of evidence is important in court decisions. It does not matter whether the court relies on personal or material evidence, it is important either way that the development of the judge's conscience be traceable by and understandable for the reader. If the court decision is not reasoned, there is a basis for cancelling the county court decision. The Supreme Court has said that in addition to traceability, the development of a court decision must also be convincing.

In summary it can be said that Estonian criminal court proceedings follow the provisions of the Code of Criminal Procedure with great care and precision.

Upon proving serious crimes against a person the types of evidence are in balance and represented equally.

This refers to the fact that offences against life and health have been fully proven.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. A. Kangur. Kohtuvälised avaldused tõendina kriminaalkohtumenetluses. - Juridica 2011/8.
2. A. Kangur. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus 2012
3. A. Klip. European Criminal law. An Integrative approach. Intersentia 2012
4. Annika Lall. Kuriteo jälgede kriminalistikaline uurimine. Sisekaitseakadeemia 2010
5. Criminal cases. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.uscourts.gov/FederalCourts/UnderstandingtheFederalCourts/HowCourtsWork/CriminalCases.aspx> (12.04.2015)
6. E. Kergandberg. Tractatus terribles. Karistusõigus versus kriminaalmenetlusõigus: mõned põgusad väited, näited ja ettepanekud. Juura 2009.
7. E.Kergandberg, A.Kangur, S.Lind, K. Saaremäel-Stoilov, V. Saarmets. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdpilt. Tallinn, Juura 2008.
8. E.Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn. Juura 2006
9. E.U. NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS. Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of the European Union. CFR-CDF.opinion3-2003 arvutivõrgus kättesaadav:
http://ec.europa.eu/justice/fundamentalrights/files/cfr_cdf_opinion3_2003_en.pdf (22.04.2015)
10. Eerik Kergandberg, Heldur Saarsoo. Tõendid nõukogude kriminaalprotsessis. Tartu Riiklik Ülikool 1987.
11. Eerik Kergandberg, Tanel Järvet, Tristan Ploom, Olavi Jaggo. Kriminaalmenetlus. Sisekaitseakadeemia 2004. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://riksweb.sisekaitse.ee/index.asp?action=102&tid=19002> 02.04.2015.
12. Eerik Kergandberg. Kohtuotsus kriminaalasjas, selle kujunemine ja kriitika. Juura 1999.
13. Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeks. Ametlik tekst muudatuste ja täienduste seisuga 1.aprill 1986a. Eesti Raamat 1986.
14. Erica Kaldre. Magistritöö: Tõendite uurimise tähendus Euroopa riikide kriminaalmenetlusõiguses. Tallinn 2013
15. Herbert Lindmäe. Kohtuekspertiis. Tallinn, Eesti Raamat 1982.
16. Herbert Lindmäe. Menetlusmetoodika I.Tallinn. Juura 1998.
17. Jaan Sootak. Isikuvastased süüteod. Tallinn 2014
18. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Koostanud Eerik Kergandberg ja Priit Pikamäe. Kirjastus Juura, 2012.
19. Mario Rosentau. Tõendamine teadmise standardmudelil. Juridica 2001/III.
20. Meris Sillaots. Kohtulik uurimine ja tõendamisvõimalused kriminaalmenetluses. Juridica 2012/VIII.
21. Meris Sillaots. Täiendava tõendi kogumise taotlus kriminaalmenetluses. - Juridica. 2010/1
22. O. Silla. Uurija kurjategija jälgedel. Tallinn: Eesti Raamat, 1974

23. Oliver Nääs. Mõned menetlusõiguslikud tähelepanekud riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses 3-1-1-22-10. Juridica IV/2010
24. Peter White. Crime Scene to court. The Essentials for forensic science. The Royal Society of Chemistry 2004
25. Priit Pikamäe. Kuidas omistada surma?-Juridica 2013/VIII
26. T. Bachmann. Valetamismärgid. Kuidas tunda ära valetamist? Tallinn: 2008, lk 65-72.
27. Urmas Krüger. Kriminaalmenetlus: tõendamine kohtueelses menetluses. Sisekaitseakadeemia 2006. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/16008> (05.02.2015)
28. Urmas Krüger. Ülekuulamine kohtueelses menetluses: õiguslikud aspektid. Sisekaitse akadeemia. 2008 lk. 38 Arvutivõrgus kättesaadav: <http://dspace.utlib.ee/dspace/handle/10062/17335> (07.02.2015)

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

29. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon - RT II 2010, 14, 54
30. Karistusseadustik - RT I 2001, 61, 364
31. Kriminaalmenetluse seadustik - RT I, 14.03.2011, 35
32. Põhiseadus - RT I, 27.04.2011, 2

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

33. RKÜKo 3-1-1-123-97
34. RKKKo 3-1-1-114-97
35. RKKKo 3-1-1-21-09
36. RKKKo 3-1-1-84-11
37. RKKKo 3-1-1-57-10
38. RKKKo 3-1-1-123-97
39. RKKKo 3-1-1-90-02
40. RKKKo 3-1-1-41-12
41. RKKKo 3-1-1-127-06
42. RKKKo 3-1-1-63-08
43. RKKKo 3-1-1-15-12
44. RKKKo 3-1-1-77-05
45. RKKKo 3-1-1-16-04
46. RKKKo 3-1-1-72-07
47. RKKKo 3-1-1-142-05
48. RKKKo 3-1-1-31-11
49. RKKKo 3-1-1-52-09
50. RKKKo 3-1-1-114-04
51. RKKKo 3-1-1-89-12
52. RKKKo 3-1-1-82-11

53. RKKKo 3-1-1-45-07
54. RKKKo 3-1-1-22-10
55. RKKKo 3-1-1-91-07
56. TlnRnKo 1-09-15577
57. PMK kohtutoimik 1-11-7944
58. PMK kohtutoimik 1-07-13565
59. PMK kohtutoimik 1-08-2799
60. PMK kohtutoimik 1-08-14625
61. PMK kohtutoimik 1-11-5527
62. PMK kohtutoimik 1-08-12001
63. PMK kohtutoimik 1-09-4497
64. PMK kohtutoimik 1-08-7760
65. PMK kohtutoimik 1-09-14332
66. PMK kohtutoimik 1-10-16076
67. PMK kohtutoimik 1-11-9382
68. PMK kohtutoimik 1-10-12134
69. PMK kohtutoimik 1-10-3129
70. PMK kohtutoimik 1-10-12978
71. PMK kohtutoimik 1-12-11280
72. PMK kohtutoimik 1-12-6699
73. PMK kohtutoimik 1-11-9013
74. PMK kohtutoimik 1-12-5377
75. PMK kohtutoimik 1-12-8878
76. PMK kohtutoimik 1-13-1922
77. PMK kohtutoimik 1-09- 11027
78. PMK kohtutoimik 1-12-9573
79. PMK kohtutoimik 1-13-6957
80. PMK kohtutoimik 1-11-5527

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kadri Vaan
(sünnikuupäev: 25.11.1988)

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Isikuliste ja esemeliste tõendite kasutamine raskete isikuvastaste kuritegude tõendamisel Pärnu Maakohtus 2009-2014, mille juhendaja on Raivo Öpik.

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 02.05.2016